

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Козлов В. П., Волкова В. В.

Методичні рекомендації
для самостійної роботи здобувачів вищої
освіти з дисципліни

«ФІНАНСИ. ГРОШІ І КРЕДИТ»

Вінниця
2023

УДК 336.7(075.4)
К 592

*Рекомендовано до друку вченою радою економічного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 8 від 19.12.2019 р.)*

Укладачі:

Козлов В. П., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Волкова В. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Савченко М. В. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Клочковський О. В. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Козлов В. П., Волкова В. В.

К 592 Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни «Фінанси. Гроші і кредит». Вінниця, 2023. 84 с.

Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти підготовлені відповідно до програми навчальної дисципліни «Фінанси. Гроші і кредит», містять 12 тем і сприяють вивченню й формуванню у здобувачів вищої освіти комплексного розуміння щодо теорії фінансів, грошей, кредиту; засвоєнню закономірностей функціонування грошового та фінансового ринків як теоретичної основи державної, монетарної, валютної, податкової та бюджетної політики, розвитку банківської справи та ринку фінансових послуг; формуванню спеціальних знань і практичних навичок з питань організації фінансових відносин та їх функціонування на макро- і мікроекономічному рівнях.

Теми включають понятійно-категорійний апарат теми, питання для самоконтролю, тестові та практичні завдання, питання для самостійного опрацювання, тематику науково-дослідних робіт. Також наведено список рекомендованих джерел інформації з дисципліни.

Рекомендується для здобувачів вищої освіти галузей знань 05 Соціальні та поведінкові науки, 07 Управління та адміністрування ОС «Бакалавр» усіх форм навчання.

УДК 336.7(075.4)

© Козлов В. П., 2023

© Волкова В. В., 2023

© ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМА 1. Поняття і функції грошей.....	10
ТЕМА 2. Грошовий оборот і грошова маса, що його обслуговує. Грошовий ринок	17
ТЕМА 3. Грошові системи. Інфляція та грошові реформи	25
ТЕМА 4. Валютний ринок і валютні системи	31
ТЕМА 5. Поняття кредиту та його необхідність. Форми, види та роль кредиту.....	38
ТЕМА 6. Фінансові посередники грошового ринку. Банківська система. Центральний банк. Небанківські фінансово-кредитні установи.....	46
ТЕМА 7. Поняття фінансів, їх необхідність і функції. Фінансова система. Фінансова політика та фінансовий механізм	52
ТЕМА 8. Бюджет та бюджетна система.....	58
ТЕМА 9. Податки та податкова систем	64
ТЕМА 10. Страхування та страховий ринок. Державні цільові фонди.....	69
ТЕМА 11. Фінанси суб'єктів господарювання.....	75
ТЕМА 12. Місцеві фінанси.....	78
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ	82

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни **«Фінанси. Гроші і кредит»** є: формування у здобувачів вищої освіти розуміння економічної природи, сутності грошей, кредиту і банків, їх ролі у відтворювальних соціально-економічних процесах у країні та у світовій економіці на різних етапах суспільного розвитку, механізму функціонування грошового ринку, процесу еволюції та сучасного стану грошової, кредитної і валютної систем; формування наукового розуміння сутності, змісту і ролі фінансів у господарській практиці; засвоєння теоретичних основ організації і функціонування фінансової системи держави загалом та окремих її сфер і ланок; оволодіння принципами і методами ефективного управління фінансами в умовах розвитку ринкових відносин.

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни **«Фінанси. Гроші і кредит»** складені відповідно до профілю освітніх програм галузей знань 05 Соціальні та поведінкові науки та 07 Управління та адміністрування для підготовки здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр», формує інтегральні, загальні і фахові компетентності та програмні результати навчання, якими оволодіють здобувачі.

Здобувач вищої освіти, що успішно засвоїв дисципліну «Фінанси. Гроші і кредит», повинен знати:

- науково-теоретичні засади фінансів, грошей і кредиту в економіці;
- закономірності та специфіку функціонування грошового ринку як теоретико-методологічну базу державної монетарної політики;
- теоретичні аспекти фінансових та грошово-кредитних відносин.

Здобувач вищої освіти, що успішно засвоїв дисципліну «Фінанси. Гроші і кредит», повинен уміти:

- орієнтуватися в нормативно-правових актах, що регулюють грошово-кредитні та фінансові відносини;
- аналізувати типи грошових систем;
- визначати тенденції розвитку вітчизняного грошово-кредитного та фінансового ринків;
- визначати та аналізувати національний дохід і національний продукт, грошові агрегати, показники вимірювання інфляції;
- використовувати базові знання з організації і функціонування фінансів держави, підприємств і населення у їх взаємозв'язку;
- використовувати базові знання зі структури та механізму функціонування фінансового ринку;

– виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, як-от: «Історія економіки», «Політична економія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка».

Дисципліна «Фінанси. Гроші і кредит» належить до найважливіших дисциплін, засвоєння якої необхідне під час підготовки висококваліфікованих фахівців економічного профілю в умовах ринкових відносин.

Використання цієї методичної розробки дасть змогу поглибити та розширити знання здобувачів з допомогою рекомендацій і завдань для самостійної роботи. Це буде сприяти кращому засвоєнню теоретичного матеріалу й поглибленому опрацюванню здобувачами законодавчих актів, навчальних посібників тощо.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття і функції грошей

Походження грошей. Роль товарного виробництва і розвитку обміну у виникненні грошей. Концепції походження грошей: раціоналістична, еволюційна. Роль держави у формуванні грошей. Поняття грошей. Роль суперечностей товару у формуванні поняття грошей. Суспільне призначення грошей. Гроші як носій капіталу. Форми грошей і їх еволюція. Повноцінні гроші. Товарні гроші. Металеві гроші і їх еволюція. Неповноцінні гроші і їх основні форми. Сучасні види грошей. Функції грошей. Дискусійний характер визначення функцій грошей. Зв'язок функцій грошей із розвитком економіки. Роль грошей у розвитку економіки України.

Тема 2. Грошовий обіг і грошова маса, що його обслуговує.

Грошовий ринок

Грошовий обіг і його роль у суспільному відтворенні концептуальні ознаки грошового обігу. Сукупний грошовий обіг. Механізм формування й умови реалізації сукупного грошового обігу. Грошові потоки. Структура грошового обігу. Грошова маса і її структура. Грошові агрегати. Швидкість обороту грошей. Показники оборотності грошей. Фактори, що впливають на швидкість грошей. Закон грошового обігу. Механізм поповнення маси грошей в обороті. Особливості формування грошової маси в Україні.

Поняття й особливості функціонування грошового ринку. Інструменти грошового ринку. Структура грошового ринку. Механізм функціонування грошового ринку. Регулювання ринку грошей. Поняття попиту на гроші. Мета і мотивація попиту на гроші. Теорія монетаризму про попит на гроші та її значення для розвитку економіки. Фактори, що визначають динаміку попиту на гроші. Поняття пропозиції грошей. Механізм формування пропозиції грошей. Фактори, що визначають пропозицію грошей. Умови збалансованості попиту та пропозиції на грошовому ринку.

Тема 3. Грошові системи, інфляція і грошові реформи

Поняття, призначення та структура грошової системи. Види грошових систем. Грошово-кредитна політика, її цілі та інструменти. Поняття інфляції, форми її прояву. Закономірності розвитку інфляційного процесу. Типи інфляції і їх характеристика. Соціально-економічні наслідки інфляції. Державне регулювання інфляційних процесів. Особливості інфляції в Україні. Грошова реформа як радикальний метод оздоровлення грошового обігу. Необхідність, мета, завдання і передумови проведення грошової реформи. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Тема 4. Валютний ринок і валютні системи

Поняття валюти і валютних відносин. Поняття конвертованості валюти. Характеристика валют за ступенем конвертованості. Валютний ринок. Види операцій на валютному ринку. Валютний курс: види, способи встановлення, фактори, що його визначають. Регулювання валютних курсів. Поняття валютної системи і характеристика її елементів. Національна, міжнародна (регіональна), світова валютна система. Особливості формування валютної системи України. Зміст платіжного балансу.

Тема 5. Поняття кредиту та його необхідність.

Форми, види та роль кредиту

Поняття натуралістичної і капіталотворчої теорій кредиту, їх позитивні й негативні сторони. Загальні передумови й економічні фактори необхідності кредиту. Поняття кредиту. Поняття функцій кредиту, їх дискусійне трактування. Основні ознаки відносин, що становлять основу кредиту. Поняття структури кредиту. Об'єкти і суб'єкти кредитних відносин. Зв'язок економічної категорії «кредит» з іншими основними економічними категоріями та відмінності між ними. Основні принципи кредитування. Стадії й закономірності руху позиченої цінності (вартості).

Форми і види кредиту: методологічні основи класифікації. Характеристика основних форм кредиту. Характеристика основних видів кредиту. Економічні межі кредиту. Взаємозв'язок кредиту і грошей. Роль кредиту в розвитку економіки. Сучасний стан і проблематика розвитку кредитних відносин в Україні. Поняття позичкового відсотка. Відмінність позичкового відсотка від кредиту. Види позичкового відсотка. Норма позичкового відсотка і фактори, що його визначають. Функції відсотка, їх дискусійне трактування.

Тема 6. Фінансові посередники грошового ринку. Банківська система.

Центральний банк. Небанківські фінансово-кредитні установи

Поняття, призначення та види фінансового посередництва. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Поняття банківської системи. Основи організації банківської системи: принципи побудови, цілі, механізм функціонування. Центральні банки, їх походження, призначення. Функції та операції центральних банків, їх характеристика. Становлення, розвиток та діяльність Національного банку України. Грошово-кредитна політика центрального банку. Банки другого рівня, їх походження, види, правові основи організації в Україні. Операції комерційних банків (пасивні, активні, лізингові, трастові, факторингові, торгово-комісійні тощо). Небанківські фінансово-кредитні установи.

Тема 7. Поняття фінансів, їх необхідність і функції.

Фінансова система. Фінансова політика та фінансовий механізм

Фінанси як економічна та історична категорія. Специфічні ознаки фінансів, їх характерні риси та суспільне призначення. Функції фінансів: розподільна, контрольна. Поняття та джерела формування фінансових ресурсів. Централізовані та децентралізовані фінансові ресурси. Поняття фінансової системи. Структура фінансової системи за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Фінансова система України. Фінансова політика: зміст, завдання та основні напрями. Стратегія і тактика фінансової політики. Фінансова політика України на сучасному етапі. Фінансовий механізм: поняття та склад. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою. Поняття про управління фінансами. Об'єкти і суб'єкти управління. Органи управління фінансами та їх функції. Фінансовий контроль, його зміст і призначення. Види, форми і методи фінансового контролю. Органи, що здійснюють фінансовий контроль в Україні. Фінансове право. Правове регулювання фінансових відносин.

Тема 8. Бюджет та бюджетна система

Поняття бюджету як економічної категорії. Призначення та роль бюджету держави. Об'єкти і суб'єкти бюджетних відносин. Функції бюджету. Бюджет як основний фінансовий план держави. Показники стану бюджету. Причини виникнення бюджетного дефіциту. Класифікація бюджетного дефіциту. Доходи державного бюджету. Класифікація доходів державного бюджету. Поняття, характеристика, склад державних видатків. Класифікація державних видатків. Фактори, що визначають структуру державних видатків. Бюджетний устрій і бюджетна система. Принципи побудови бюджетної системи. Бюджетний процес, його елементи та регламентування. Особливості державного бюджету на поточний рік.

Тема 9. Податки та податкова система

Поняття, призначення та функції податків. Елементи податку. Принципи оподаткування. Класифікація податків. Прямі податки. Непрямі податки. Об'єктивна необхідність податкової системи. Поняття податкової системи і методи її побудови. Структурна побудова податкової системи. Податкова система України, основні етапи її становлення. Податкова політика.

Тема 10. Страхування та страховий ринок. Державні цільові фонди

Поняття та значення страхування. Функції страхування. Форми страхування (добровільне та обов'язкове). Галузі страхування та їх особливості. Страховий ринок: функціонування, проблеми та перспективи розвитку. Необхідність створення, призначення та принципи організації державних цільових фондів соціального

страхування. Пенсійний Фонд України. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Реформування пенсійного забезпечення в Україні. Платники, база для нарахування й розміри єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Тема 11. Фінанси суб'єктів господарювання

Поняття суб'єкта господарювання, ознаки його ідентифікації. Класифікація суб'єктів господарювання. Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва (підприємств) реального сектору економіки. Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва – фінансових установ. Фінансова діяльність фізичних осіб-підприємців. Види неприбуткових організацій. Особливості формування майна, здійснення діяльності та оподаткування доходів неприбуткових організацій. Порядок надання платних послуг державними та бюджетними інституціями.

Тема 12. Місцеві фінанси

Місцеві фінанси – основа загальнодержавних фінансів. Об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів. Необхідність місцевих фінансів в умовах ринкових відносин. Зміст місцевих фінансів. Функції місцевих фінансів. Територіальна громада. Органи місцевого самоврядування. Правові ознаки територіальних громад. Функції та роль територіальних громад. Співробітництво територіальних громад. Добровільно об'єднані громади. Територіально-орієнтований підхід у регіональному розвитку. Роль місцевих фінансів в економічній системі держави. Вплив місцевих фінансів на соціально економічний розвиток країни і окремих її територій, на фінансову стабільність і фінансову безпеку держави, становлення демократичного суспільства, піднесення добробуту населення. Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів. Зміст та значення Європейської хартії місцевого самоврядування. Формування нормативної бази місцевих фінансів України за роки незалежності.

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

План

- 1.1. Походження грошей і роль держави в їх утворенні.
- 1.2. Поняття і вартість грошей.
- 1.3. Форми грошей і їх еволюція.
- 1.4. Функції грошей і їх дискусійне трактування.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- економічних передумов виникнення та розвитку грошей;
- сутності раціоналістичної концепції походження грошей;
- сутності еволюційної концепції походження грошей;
- ролі держави у формуванні грошових відносин;
- суспільного призначення грошей;
- форм грошей та їх еволюції;
- ролі грошей у розвитку економіки країни.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- розв'язувати ситуаційні завдання з визначення сутності та функцій грошей, призначення та ролі грошей в економіці держави;
- відстежувати взаємозв'язок грошей з іншими основними економічними категоріями.

Понятійно-категорійний апарат теми

Гроші – особливий товар, що виступає загальним еквівалентом.

Гроші як економічна категорія – упредметнені відносини поміж людьми в процесі обміну.

Власна, внутрішня або реальна вартість грошей – вид вартості грошей, що відображає витрати суспільної праці на їх виробництво.

Мінова вартість або купівельна спроможність грошей – вид вартості грошей, відносно товарне вираження грошей, тобто та кількість товарів, яку за ці гроші можна придбати на певний момент часу.

Загальна споживна вартість грошей – вид вартості грошей, здатність задовольняти потребу в обміні на будь-який товар, що задовольняє будь-яку конкретну людську потребу.

Номінальна вартість грошей – вид вартості грошей, що офіційно вказана на них під час введення в обіг.

Форма грошей – уособлена в певному типі загального еквівалента форма їх мінової вартості.

Повноцінні або дійсні гроші – форма грошей, номінальна вартість яких відповідає їх власній внутрішній реальній вартості.

Неповноцінні гроші – форма грошей, номінальна вартість перевищує їх власну внутрішню реальну вартість.

Квазігроші або субститути грошей – специфічні компоненти грошової маси, в яких грошове поняття ослаблене, відхиляється від загальноприйнятих стандартних норм.

Сурогати грошей – різновид неповноцінних грошей, що є замітники офіційних грошей, які введені в обіг довільно суб'єктами господарювання для здійснення платежів.

Паперові гроші – форма грошей, знаки вартості, що виникли внаслідок результаті заміщення ними в обороті срібних і золотих монет, у межах яких виділяють паперові гроші за формою та паперові гроші за змістом.

Паперові гроші за формою (у вузькому розумінні) – будь-які грошові знаки на паперовому носіїві.

Паперові гроші за змістом (у широкому розумінні) – нерозмінні на дорогоцінні метали знаки вартості, що емітує в обіг держава для фінансування (покриття) незбалансованих державних витрат (дефіциту бюджету) і які вона наділяє примусовим курсом.

Сеньйораж – емісійний дохід казни, різниця між номінальною вартістю випущених в обіг грошей та витратами на їх емісію.

Фідуціарні гроші (від лат. *fiducia* – довіра) – паперові гроші, що не забезпечені запасом благородних металів.

Кредитні гроші – форма грошей, що є знаками вартості, виникли і функціонують в обігу на кредитній основі.

Простий вексель або соло-вексель – письмове зобов'язання боржника (векселедавця), яке дає його власнику (векселетримачу) безперечне право у разі настання певного терміну вимагати від позичальника вказану грошову суму.

Переказний вексель або тратта – наказ кредитора-векселедавця (трасанта) боржникові (трасатові) виплатити позначену в ньому суму грошей у призначений термін пред'явникові (якщо вексель не іменний, а пред'явницький, то можливо, ним буде і сам кредитор) або вказаній трасантом третій особі (ремітенту).

Акцепт – письмова згода трасата на виконання зобов'язань за векселем, що підтверджується написом на лицевій стороні векселя.

Банкнота класична – простий вексель емісійного банку.

Банкнота сучасна – банківський квиток (простий вексель, безстрокове боргове зобов'язання), що випускається центральним (емісійним) банком країни та забезпечується всіма активами банку і масою товарів, які належать державі.

Депозитні гроші – форма грошей, що не мають речового вираження, знаки вартості, які існують у вигляді записів певних сум на рахунках економічних суб'єктів у банках.

Електронні гроші – різновид депозитних грошей, які існують у пам'яті комп'ютерів і здійснюють рух за допомогою комп'ютерних систем за розпорядженням власників поточних рахунків.

Монета – злиток металу, якому надана певна форма та який забезпечений клеймом, що засвідчує вагу і пробу.

Масштаб цін в умовах обігу металевих грошей – вагова кількість металу, офіційно прийнятого в країні в якості грошової одиниці.

Засіб накопичення – актив, що зберігається після продажу товарів та послуг і здатен забезпечити його власникові купівельну спроможність у майбутньому.

Демонетизація – процес поступової втрати золотом функцій грошей.

Приватна тезаврація золота – процес вилучення дорогоцінних металів, монет та банкнот з обігу з метою накопичення приватними особами в очікуванні зростання їх вартості чи отримання прибутку у майбутньому.

Чек – документ встановленої форми, який містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника поточного рахунку (чекодавця) банку-платникові виплатити вказану суму грошей чекотримачу або перерахувати її на інший поточний рахунок.

Питання для самоконтролю

1. Наведіть визначення грошей як товару і як економічної категорії.
2. У чому полягає специфіка грошей як товару?
3. Які принципово різні концепції походження грошей вирізняють науковці в економічній літературі з питань природи та сутності грошей?
4. Що являє собою форма грошей?
5. Де і коли виникли перші паперові гроші?
6. Яке забезпечення має сучасна банкнота, на відміну від банкноти класичної?
7. На якій основі виникли і функціонують в обороті кредитні гроші?
8. Що виражає портативність золота як його фізична властивість?
9. Коли розпочався процес поступової втрати золотом функцій грошей та які його етапи слід виокремлювати?
10. Які існують сучасні функціональні форми світових грошей?
11. Чим визначається і в чому виявляється роль грошей у ринковій економіці?

Тестові завдання

1. Вказати концепцію походження грошей як результат угоди між людьми:

- а) прагматична;
- б) еволюційна;
- в) раціоналістична;
- г) натуралістична.

2. До характеристик еволюційної концепції походження грошей належить таке затвердження:

- а) гроші з'явилися внаслідок тривалого історичного розвитку відносин між товаровиробниками в процесі обміну результатами їх праці;
- б) гроші з'явилися внаслідок першого великого суспільного поділу праці;
- в) гроші з'явилися внаслідок розвитку відносин обміну між ремісниками й хліборобами;
- г) гроші з'явилися як результат угоди між людьми або на основі прийняття законодавчих актів держав для полегшення відносин обміну результатами праці товаровиробників.

3. Указати, за якої форми вартості одному товару, що перебуває у відносній формі вартості, протистойть безліч товарів-еквівалентів:

- а) простій;
- б) розгорнутій;
- в) загальній;
- г) грошовій.

4. Дохід держави від емісії грошей, який розраховується як різниця між номінальною вартістю випущених в обіг грошей і витратами на їх емісію, називається:

- а) емісійний;
- б) сеньйораж;
- в) фіктивний;
- г) бюджетний.

5. Гроші, що мають цінність винятково на основі декретів органів влади, називаються:

- а) фіатні гроші;
- б) сеньйоражні гроші;
- в) фіктивні гроші;
- г) фідучіарні гроші.

6. До відмінностей банкноти від векселя НЕ належить така характеристика:

- а) емітентом банкнот виступає центральний банк, а векселя – одна зі сторін кредитної угоди;
- б) банкнота має суспільну гарантію, а вексель – приватну;
- в) обіг векселя обмежений у часі, а обіг банкноти не має обмежень у часі;
- г) вексель має кредитну основу випуску, а банкнота випускається в обіг у порядку фінансування незбалансованих видатків державного бюджету.

7. Вартість грошей як грошей формується:

- а) на грошовому ринку під впливом попиту та пропозиції;
- б) у процесі розвитку товарного проведення й товарного обігу;
- в) у сфері обміну;
- г) у сфері обігу.

8. Вартість грошей як грошей набуває форми:

- а) відсотка;
- б) дивіденду;
- в) ціни матеріалу, з якого вони виготовлені;
- г) їх купівельної спроможності.

9. Повноцінними є гроші, номінальна вартість яких:

- а) відповідає їх реальній вартості;
- б) перевищує їх реальну вартість;
- в) відповідає їх купівельній спроможності;
- г) менша ніж внутрішня їх вартість.

10. У межах функції грошей як міри вартості гроші забезпечують вираження і вимір:

- а) вартості товарів, надаючи їм форми ціни;
- б) індивідуальних витрат на виробництво товарів;
- в) суспільно необхідних та індивідуальних витрат на виробництво товарів;
- г) собівартості товарів.

11. Особливість сучасного етапу тезаврації золота полягає в тому, що її здійснюють:

- а) держава та приватні особи;
- б) лише центральні банки;
- в) не лише і не стільки приватні особи, скільки кредитно-фінансові інститути;
- г) державні та недержавні кредитно-фінансові інститути.

12. Відповідно до положень марксистського вчення про гроші, неспівпадіння у часі та в просторі руху грошей і руху товарів є особливістю прояву функції грошей як:

- а) міри вартості;
- б) засобу обігу;
- в) засобу платежу;
- г) засобу нагромадження.

Теми науково-дослідних робіт

1. Електронні гроші в Україні.
2. Світові гроші. Генезис золота як світових грошей.

Питання для самостійного опрацювання

1. Причини та передумови трансформації бартерного обміну в грошовий.
2. Якісні властивості грошей.

Практичні завдання

1. Скласти логіко-структурні схеми.

Види вартості грошей		Власна, внутрішня або реальна вартість грошей – витрати суспільної праці на їх виробництво. Для металевих грошей – це вартість металу, з якого вони виготовлені (вартість видобутку та обробки металу, чеканки монет), для паперових грошей – витрати праці на їх випуск (папір, друкування) і впровадження в обіг
		Абсолютна мінова вартість або купівельна спроможність грошей – ...
		Загальна споживча вартість грошей – здатність задовольняти потребу в обміні на будь-який товар, що задовольняє будь-яку іншу конкретну людську потребу (тобто лише за гроші можна купити будь-який товар)
		Номінальна (названа) вартість грошей – ...

Форми грошей як грошей

1. За зв'язком з вартістю матеріалу, з якого виготовлені гроші					
Повноцінні / дійсні гроші			...		
2. За умовами випуску та закономірностям обігу					
Паперові гроші			...		
3. ...					
Товарні гроші	Злитки дорогоцінних металів	Монети	Паперові гроші	Депозити	Електронні гроші
4. ...					
Казначейські гроші		Банкноти	Векселі	Чеки	
5. За засобом прояву під час функціонування					
...			Реальні гроші		

2. Визначити, істинними чи хибними є наведені твердження.

№ з/п	Твердження	Є істинним	Є хибним
1	Гроші є матеріалізацією всього суспільного багатства		
2	Гроші, за визначенням, є абсолютно ліквідним засобом		
3	Згідно з Паризькою угодою 1867 р. функцію світових грошей могли виконувати золото та срібло (у злитках)		
4	Історично відомо три типи загального еквівалента: – товарний еквівалент (товаро-гроші); – металевो-чеканний еквівалент; – емісійний (вексельно-депозитний) еквівалент		
5	Зараз функцію грошей як засобу платежу виконують неповноцінні ідеальні гроші		
6	Еволюція світових грошей повторює шлях національних грошей – від паперових до депозитних, причому з тривалим відставанням у часі		
7	Демонетизація золота почалася за часів введення в обіг неповноцінних грошей		
8	У 1971 р. США стали останньою країною, яка відмовилася обмінювати долари США на золото для центральних банків інших країн		
9	Простий вексель обов'язково повинен бути акцептований платником (трасатом)		
10	Якщо роль грошей – їх «робота» щодо обслуговування руху вартості на певному етапі процесу відтворення, то функція грошей – кінцевий результат цієї «роботи», її наслідок для суспільства		
11	Роль грошей у суспільстві визначається їх суттю як загального еквіваленту		

ТЕМА 2. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ І ГРОШОВА МАСА, ЩО ЙОГО ОБСЛУГОВУЄ. ГРОШОВИЙ РИНОК

План

- 2.1. Поняття та економічна основа грошового обороту.
- 2.2. Структура грошового обороту.
- 2.3. Маса грошей в обороті. Грошові агрегати і грошова база.
- 2.4. Показники швидкості обігу грошей і фактори, що її визначають.
- 2.5. Закон грошового обігу.
- 2.6. Механізм зміни маси грошей в обороті. Грошово-кредитний мультиплікатор.
- 2.7. Поняття, суб'єкти та особливості механізму функціонування грошового ринку.
- 2.8. Структуризація та інструменти грошового ринку.
- 2.9. Інституційна модель грошового ринку.
- 2.10. Рівновага на грошовому ринку. Попит на гроші і його чинники. Пропозиція грошей і фактори, що її формують.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- ролі грошового обігу в суспільному відтворенні;
- механізму формування й умов реалізації сукупного грошового обігу;
- структури грошового обігу;
- структури грошової маси;
- факторів впливу на швидкість обігу грошей;
- основного закону грошового обігу;
- механізму поповнення маси грошей в обігу;
- особливостей формування грошової маси в Україні;
- сутності, об'єктів, суб'єктів і інструментів грошового ринку;
- особливостей прояву попиту, пропозиції та ціни на грошовому ринку;
- інституціональної моделі грошового ринку;
- структури грошового ринку;
- сутності попиту на гроші;
- сутності та економічних факторів зміни пропозиції грошей.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- розв'язувати задачі щодо складу грошової бази, грошової маси, грошових агрегатів в Україні;
- розраховувати показники оборотності грошей;
- розмежовувати мотиви нагромадження грошей;
- пояснювати графічну модель ринку грошей;
- розрізняти інструменти ринку грошей та ринку капіталів.

Понятійно-категорійний апарат теми

Грошова база – сукупність зобов'язань Центрального банку відносно приватного сектору, які він має можливість контролювати.

Грошовий оборот – процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні.

Кредитний оборот – оборот, що обслуговує переміщення вартості між економічними суб'єктами на зворотних, еквівалентних та платних засадах.

Фіскально-бюджетний оборот – оборот, який обслуговує розподільні відносини між економічними суб'єктами.

Суб'єкти грошового обороту – всі юридичні та фізичні особи, які беруть участь у виробництві, розподілі, обміні та споживанні валового внутрішнього продукту (фірми, сімейні господарства, уряд, фінансові посередники).

Грошовий мультиплікатор – коефіцієнт, який відображає співвідношення між первинною емісією і кінцевим збільшенням грошової маси внаслідок цієї емісії.

Грошові потоки – частина грошового обігу, що відображає певні платежі (наприклад, за товари, послуги, працю) формуванням та використанням фінансових ресурсів у державі тощо.

Маса грошей – сукупність грошових коштів у будь-якій їх формі, яка є в розпорядженні економічних суб'єктів у цей момент.

Фінансові посередники – суб'єкти грошового ринку, які спеціалізуються на акумулюванні на цьому ринку вільних грошових коштів і розміщенні їх від свого імені і за свій рахунок.

Грошова маса – сукупність запасів грошей в усіх їх формах, які знаходяться в розпорядженні суб'єктів грошового обігу в певний момент.

Швидкість обігу грошей – частота, з якою кожна одиниця наявних в обороті грошей (гривня, долар тощо) використовується в середньому для реалізації товарів і послуг за певний період (рік, квартал, місяць).

Грошові агрегати – специфічні показники грошової маси, які характеризують певний набір її елементів залежно від їх ліквідності.

Чистий експорт – ситуація, за якої обсяг експорту перевищує обсяг імпорту.

Чистий імпорт – ситуація, за якої обсяг імпорту перевищує обсяг експорту.

Готівковий оборот – оборот, за якого гроші рухаються поза банками, безпосередньо обслуговуючи відносини економічних суб'єктів.

Безготівковий грошовий оборот – оборот, за якого гроші рухаються по рахунках у банках, не виходячи за межі банківської системи.

Монетизація економіки – відповідність маси грошей в обороті обсягу вироблених товарів та послуг, погашенню боргових зобов'язань.

Економічне зростання – тривале збільшення виробництва реального валового внутрішнього продукту.

Валовий внутрішній продукт – вартість кінцевих товарів та послуг, вироблених за період усіма суб'єктами господарювання, які є резидентами у всіх секторах економіки.

Демонетизація економіки – зниження забезпеченості економіки країни грошовою масою.

Бартер – обмін одного товару на інші без використання грошей.

Грошовий ринок – особливий сектор ринкового простору, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція та відповідно ціна на цей товар.

Інституційна модель грошового ринку – схема потоків грошей та інструментів між групами економічних суб'єктів, які дають змогу забезпечити зв'язок між усіма секторами ринку.

Структуризація / сегментація грошового ринку – розмежування грошового ринку (інколи умовне) на сектори за різними критеріями, що відображає його внутрішній устрій.

Ринок грошей – сектор грошового ринку, в межах якого здійснюють операції купівлі-продажу «коротких» грошей, що вивільняються з обороту і надаються на строк до 1 року, для використання їх як купівельного або платіжного засобу.

Ринок капіталів – сектор грошового ринку, в межах якого здійснюють операції купівлі-продажу «довгих» грошей, що вивільняються з обороту і надаються на строк понад один рік, для використання їх як капіталу через інвестування в основні фонди і державні цінні папери.

Капітал – чинник виробництва у вигляді вартості, здатної приносити прибуток.

Фінансовий інструмент – документ, який підтверджує / закріплює права продавця залишатися власником грошей, що надаються в тимчасове користування, або вкладення грошей в капітал емітента, і одночасно закріплює грошові зобов'язання покупця грошей перед продавцем.

Ринок кредитних ресурсів – система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію вільних коштів, перетворення їх у позичковий капітал і його перерозподіл між учасниками суспільного відтворення.

Ринок цінних паперів – сектор грошового ринку, на якому продаються-купуються всі види цінних паперів, що емітовані підприємствами, фінансовими інститутами і державою.

Сектор опосередкованого / непрямого фінансування – сектор грошового ринку, в якому створюється механізм зв'язків, встановлення яких вимагає значних витрат грошей і часу на пошук і вивчення контрагента, та які не можуть бути реалізовані через сектор прямого фінансування, що обумовлює участь в операції фінансового посередника.

Міжбанківський ринок – частина ринку позичкових капіталів (грошового ринку), де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних інститутів залучаються і розміщуються банками між собою переважно у формі короткострокових міжбанківських депозитів на короткі терміни.

Обліковий ринок – сектор грошового ринку, де короткострокові грошові ресурси перерозподіляються між кредитними інститутами через купівлю-продаж векселів і цінних паперів з термінами погашення до 1 року.

Запитання для самоперевірки

1. Визначте поняття грошового обороту.
2. Чим є грошовий оборот на макроекономічному рівні?
3. Як ви розумієте грошовий оборот на мікроекономічному рівні?
4. Як класифікується грошовий оборот залежно від форми грошей?
5. Перелічіть компоненти грошової бази.
6. Що відображає товарний оборот?
7. Назвіть суб'єктів грошового обороту.
8. За яких факторів виникає потреба в додатковій емісії грошей?
9. Що виступає економічною основою грошового обороту?
10. Кого можна віднести до фінансових посередників?
11. Чи є економіка України відкритою? Аргументуйте свою відповідь.
12. Що таке готівковий оборот?
13. Поясніть поняття безготівкового обороту.
14. Наведіть визначення грошової маси.
15. Чому в різних країнах застосовується свій набір грошових агрегатів і різне наповнення кожного з них?
16. Чи входить до агрегату $M0$ запас готівки в касах комерційних банків України?
17. Який з українських грошових агрегатів виражає найширші гроші?
18. Які економічні наслідки має зміна швидкості обігу грошей?
19. Поясніть, що означає показник монетизації ВВП.
20. Чи існує сьогодні проблема демонетизації економіки для України? Поясніть свою думку.
21. Які особливості притаманні механізму функціонування грошового ринку?
22. Як відрізняються цілі продавця і покупця грошей на грошовому ринку?
23. Які види фінансових інструментів застосовуються на грошовому ринку?
24. Що є об'єктом операцій на грошовому ринку?
25. Які виокремлюють основні групи фінансових посередників?
26. Що таке попит на гроші?
27. Які фактори впливають на пропозицію грошей?
28. У який спосіб забезпечується рівновага на грошовому ринку?

Тестові завдання

1. На мікрорівні грошовий оборот має такі відмінності:

- а) починається і завершується у комерційних банках;
- б) обслуговується виключно безготівковими грошима;
- в) обслуговується як готівковими, так і безготівковими грошима;
- г) обслуговується виключно готівковими грошима.

2. Якщо у структурі грошової маси збільшується частка готівки поза банками, то за інших рівних умов:

- а) швидкість обороту грошей збільшується;
- б) витрати на обслуговування грошового обороту зменшуються;
- в) витрати на обслуговування грошового обороту збільшуються;
- г) витрати на обслуговування грошового обороту не змінюються.

3. На макрорівні грошовий оборот має такі відмінності:

- а) рух грошей починається і завершується на грошовому ринку;
- б) грошовий оборот обслуговує коло індивідуального капіталу;
- в) гроші функціонують як звичайні гроші і як капітал;
- г) гроші не є функціональною формою капіталу.

4. На мікрорівні грошова маса, що обслуговує кругообіг індивідуального капіталу, формується з власних коштів підприємств, а за їх недостатності:

- а) здійснюється емісія грошей;
- б) гроші запозичуються на грошовому ринку у формі кредиту або облігаційної позики;
- в) гроші запозичуються на грошовому ринку у формі облігаційної позики;
- г) здійснюється емісія грошей або їх запозичення на грошовому ринку у формі кредиту або облігаційної позики.

5. Для якої частини грошового обороту характерною є нееквівалентність обміну і використання грошей, що тимчасово вивільнилися з обороту:

- а) для грошового обігу;
- б) для кредитного обороту;
- в) для фінансової;
- г) для грошового обігу та кредитного обороту.

6. Поза сферою обігу:

- а) вартість грошей збільшується, а товарів — зменшується;
- б) гроші зберігають свою економічну природу, а товари її втрачають;
- в) гроші можуть накопичуватися, а товари втрачають свою вартість;
- г) і гроші, і товари зберігають свою економічну природу.

7. До загальних характеристик готівкового й безготівкового грошового обороту НЕ належить таке твердження:

- а) вони мають однакову систему організації;
- б) вони обслуговують єдиний процес суспільного відтворення;
- в) вони виконують ті самі функції;
- г) їх обслуговують одні й ті самі грошові одиниці.

8. Загальним у характеристиці готівкового й безготівкового грошового обігу є те, що вони:

- а) завжди виникають на основі коло індивідуального капіталу;
- б) обслуговують єдиний процес суспільного відтворення;
- в) мають єдину систему організації;
- г) пов'язані з використанням готівкових і депозитних грошей.

9. До факторів, що впливають на співвідношення товарного й нетоварного грошового обігу, НЕ належить:

- а) девальвація національної валюти;
- б) система оподаткування;
- в) ступінь розвитку ринку фінансових послуг загалом й окремих його сегментів;
- г) стан кредитних відносин у країні.

10. Економічною основою грошового обороту є:

- а) товарний оборот;
- б) суспільні відносини у процесі розширеного відтворення;
- в) процес суспільного відтворення;
- г) товарно-грошові відносини.

11. На співвідношення у грошовій масі національних та іноземних валют НЕ впливає:

- а) швидкість обороту грошей;
- б) стан внутрішнього грошового обігу;
- в) девальвація національної валюти;
- г) чинне валютне законодавство країни.

12. До відмінностей грошового обігу від товарного обігу НЕ належить така характеристика:

- а) маса грошей за певний період часу більша за товарну масу;
- б) маса грошей за певний період часу менша за товарну масу;
- в) поза сферою товарного обороту гроші не втрачають, а товар втрачає свою економічну сутність;
- г) після завершення акту купівлі-продажу гроші залишаються у сфері обігу, а товари вилучаються зі сфери обігу.

13. До базових суб'єктів сектору прямого фінансування грошового ринку належать:

- а) покупці і продавці грошей;
- б) брокери;
- в) дилери / спекулянти;
- г) банки та небанківські кредитно-фінансові інститути.

14. Метою продажу грошей на грошовому ринку для продавця є:

- а) можливість отримати дохід від виробничої чи комерційної діяльності, для якої були придбані гроші;
- б) отримання доходу у вигляді відсотка або в іншій формі прирощення вартості;
- в) виключно отримання доходу у вигляді відсотка;
- г) збільшення вартості своїх активів.

Теми науково-дослідних робіт

1. Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей.
2. Проблеми становлення та перспективи розвитку грошового ринку України.
3. Проблеми і перспективи розвитку фондового ринку України.
4. Банківська звітність як інформаційне забезпечення прийняття рішень суб'єктами грошового ринку.
5. Грошовий ринок та монетарна політика держави.

Питання для самостійного опрацювання

1. Відмінні риси грошового обігу та грошового обороту.
2. Інструменти ринку капіталів.
3. Поняття та характер обігу товарних грошей.

Практичні завдання

1. Скласти логіко-структурну схему.

Групи суб'єктів грошового ринку за характером їх діяльності

Базові суб'єкти (що переважно є суб'єктами реального сектору економіки)			Третя група (фінансові посередники)	
Перша група (продавці або ті, хто зберігає гроші)	Друга група ...			
Домашні господарства	...	...	Банки другого рівня банківської системи	...

2. Розв'язати задачі.

1) Розрахувати величину агрегатів грошової маси України в 2022 р., якщо:

- готівка поза банками – 125 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб – 30 млрд грн;
- депозити до запитання – 71 млрд грн;
- строкові вклади – 167 млрд грн;
- валютні заощадження – 120 млрд грн;
- кошти за трастовими операціями – 1 млрд грн;
- вартість облігацій державного займу – 1,7 млрд грн.

2) Розрахувати величину грошового агрегату M_2 :

- готівка на руках у населення – 91,1 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб – 20 млрд грн;
- строкові депозити – 209,5 млрд грн;
- кошти на спеціальних карткових рахунках – 3 млрд грн;
- готівка в оборотних касах банків – 31 млрд грн;
- депозити до запитання – 36,6 млрд грн.

3) Визначити, як зміниться номінальний обсяг ВВП, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 оборотів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зросте з 259 до 391 млрд грн.

ТЕМА 3. ГРОШОВІ СИСТЕМИ. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ

План

- 3.1. Поняття, принципи організації, підсистеми, елементи і функції грошової системи держави. Випуск грошей та емісія грошей.
- 3.2. Типи і види грошових систем. Характерні риси сучасної грошової системи.
- 3.3. Особливості становлення і розвитку грошової системи України.
- 3.4. Методи регулювання грошового обороту і грошового ринку. Грошово-кредитна політика центрального банку: зміст, цілі, типи, об'єкти, інструменти.
- 3.5. Поняття і форми прояву інфляції.
- 3.6. Види, показники вимірювання, соціально-економічні наслідки інфляції.
- 3.7. Державне регулювання інфляції. Поняття, економічні передумови проведення та види грошових реформ.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності та призначення грошової системи;
- типів грошової системи;
- різновидів металевої грошової системи;
- біметалізму та його різновидів;
- етапів розвитку грошової системи України;
- сутності, закономірностей розвитку та форм прояву інфляції;
- теоретичних концепцій інфляції;
- економічних та соціальних наслідків інфляції;
- цілей, передумов та критеріїв оцінки успішності здійснення грошової реформи;
- методів стабілізації валют;
- особливостей проведення грошових реформ в Україні у 1990-х рр.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- характеризувати окремі елементи сучасної грошової системи України;
- засвоїти методи регулювання грошового обороту і грошового ринку;
- виокремлювати види інфляції;
- розмежовувати економічні та соціальні наслідки інфляції;
- виокремлювати види грошових реформ;
- виявляти особливості розвитку інфляційного процесу в Україні;
- розраховувати показники вимірювання інфляції.

Понятійно-категорійний апарат теми

Гривня – грошова одиниця незалежної держави України.

Грошова система – це форма організації грошового обороту в країні, встановлена загальнодержавними законами.

Девальвація – офіційне зниження державного металевого вмісту та валютного курсу (або тільки курсу) національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Інфляція – знецінення нерозмінних на золото паперових грошей внаслідок надмірного їх випуску та переповнення ними каналів обігу.

Масштаб цін – величина грошової одиниці певної країни.

Біметалізм – це грошова система, в якій роль загального еквівалента законодавчо закріплюється за двома металами – золотом і сріблом.

Монометалізм – грошова система, за якої роль загального еквівалента виконує один метал: золото або срібло, водночас в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал.

Золотозливковий стандарт – це грошова система, за якої в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями.

Золотодевізний стандарт – це грошова система, за якої в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту, яка обмінюється на золото.

Нуліфікація – оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові знаки у надзвичайно низькій пропорції, так що плата за такі гроші має суто символічне значення.

Платіжна система – це законодавчо визначена сукупність принципів, норм, правил, процедур, інструментів та механізмів, на підставі яких здійснюється організація безготівкових платежів у країні.

Облікова ставка процента – плата, що оголошується й стягується центральним банком за кредитні ресурси, які надаються комерційним банкам.

Вексель – це строго стандартизований документ на виключно паперовому носії, що містить безумовне, безспірне, абстрактне зобов'язання (для простого векселя) чи такий самий наказ (для переказного векселя) сплатити зазначену грошову суму пред'явникові векселя в певний строк.

Чек – стандартизоване письмове розпорядження платника своєму банку виплатити зазначену суму грошей пред'явникові чека.

Платіжні картки – стандартизований пластиковий документ, який дає можливість його власникові розпоряджатися коштами на своєму банківському рахунку.

Грошово-кредитна політика – сукупність взаємопов'язаних заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через свій центральний банк.

Сучасні гроші – це, по суті, кредитні гроші, які нерозривно пов'язані з господарським оборотом і реально відображають його рух.

Інфляція – складний багатоплановий соціально-економічний процес, який має стадії та відображає співвідношення між кількістю паперових грошей, обсягом вироблених товарів та послуг і темпами зростання рівня цін.

Інфляція – стійка тенденція до зростання середнього (загального) рівня цін у країні (впродовж певного періоду часу), що проявляється в знеціненні національної грошової одиниці.

Дефляція – стійка тенденція до зниження середнього (загального) рівня цін.

Дезінфляція – уповільнення темпу інфляції (темпу росту цін) внаслідок вилучення з обігу частини надлишкової грошової маси, випущеної в період інфляції.

Стагфляція – ситуація в економіці, коли одночасно відбувається ріст інфляції і безробіття на фоні спаду виробництва, інакше кажучи, – стагнація в поєднанні з інфляцією.

Девальвація (від лат. *de* – зниження і *valeo* – мати значення, коштувати) – зниження офіційного курсу національної валюти відносно твердих валют або міжнародних рахункових одиниць для стимулювання експорту і заборони імпорту, тобто в сучасних умовах – це метод стабілізації національної валюти, а в умовах металевої грошової системи – офіційне зниження золотого вмісту грошової одиниці.

Ревальвація (від лат. *re* – підвищення і *valeo* – мати значення, коштувати) – офіційне або реальне підвищення курсу національної валюти відносно твердих валют або міжнародних рахункових одиниць.

Деномінація (від лат. *de* – пониження і *nominatio* – найменування) – зміна номінальної вартості грошових знаків для стабілізації валюти (без її перейменування) після гіперінфляції, внаслідок чого відбувається обмін усіх старих грошових знаків на нові у певній пропорції з одночасним перерахуванням у тій самій пропорції цін, тарифів, заробітної плати, пенсій, стипендій, балансової вартості фондів, платіжних зобов'язань тощо.

Антиінфляційна політика – комплекс взаємопов'язаних заходів держави й центрального банку країни для запобігання високим темпам інфляції та управління нею на незагрозливому для стабільності економічної системи рівні.

Грошова реформа – повне або часткове перетворення грошової системи, що проводиться державою для її оздоровлення або вдосконалення механізму регулювання грошового обігу з урахуванням нових соціально-економічних умов, або ж одне й інше одночасно.

Нуліфікація (від лат. *nullus* – ніякий і *facio* – роблю) – метод стабілізації валюти, за якого держава оголошує знецінені грошові знаки недійсними й замінює новими.

Інфляційна психологія – впевненість економічних агентів, що інфляція буде збільшуватися далі: працівники вимагають підвищення зарплати, з'являється спіраль «ціни – заробітна плата».

Запитання для самоперевірки

1. Дайте визначення грошової системи.
2. Назвіть типи грошових систем за зв'язком з грошовими металами.

3. На яких засадах функціонує паперова грошова система?
4. Перелічіть елементи грошової системи України.
5. Коли була проведена сучасна грошова реформа в Україні?
6. Наведіть риси сучасних грошових систем.
7. Що таке платіжна система? Чому вона є інструментом прямого регулювання грошового обороту?
8. Чим зумовлене виникнення інфляції?
9. Охарактеризуйте неекономічні теорії інфляції.
10. Назвіть основні причини та особливості інфляції в Україні.
11. Поясніть зміст грошових реформ в Україні у 90-х рр. XX ст.

Тестові завдання

1. Сучасна грошова система характеризується:

- а) демонетизацією золота;
- б) наявністю монометалізму і біметалізму;
- в) використанням адміністративних методів регулювання грошового обігу;
- г) обмеженням сфери функціонування грошей.

2. Грошова система неринкового типу характеризується:

- а) бюджетною емісією і системою кредитного обігу;
- б) наявністю монометалізму і біметалізму;
- в) використанням адміністративних методів регулювання грошового обігу;
- г) вільним функціонуванням грошей.

3. Грошова система ринкового типу характеризується:

- а) розмежуванням сфер готівкового та безготівкового грошового обігу;
- б) наявністю монометалізму і біметалізму;
- в) використанням адміністративних методів регулювання грошового обігу;
- г) вільним функціонуванням грошей.

4. Грошова система відкритого типу характеризується:

- а) використанням адміністративних методів регулювання грошового обігу;
- б) відсутністю обмежень на проведення валютних операцій юридичними та фізичними особами;
- в) ізоляцією національної економіки від світової економіки;
- г) розмежуванням сфер готівкового та безготівкового грошового обігу.

5. Регульована грошова система характеризується:

- а) обігом повноцінних грошей;
- б) встановленням золотого (срібного) вмісту грошової одиниці;

- в) ізоляцією національної економіки від світової економіки;
- г) обігом неповноцінних грошей.

6. Саморегульована грошова система характеризується:

- а) обігом повноцінних грошей;
- б) розмежуванням сфер готівкового та безготівкового грошового обігу;
- в) ізоляцією національної економіки від світової економіки;
- г) обігом неповноцінних грошей.

7. Укрупнення грошової одиниці без зміни її найменування, яке проводиться для забезпечення грошового обороту і надання більшої повноцінності грошам, – це:

- а) ревальвація;
- б) нуліфікація;
- в) деномінація;
- г) девальвація.

8. Офіційне підвищення державою валютного курсу національної валюти – це:

- а) ревальвація;
- б) нуліфікація;
- в) деномінація;
- г) девальвація.

9. Оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові грошові знаки в досить низьких пропорціях – це:

- а) ревальвація;
- б) нуліфікація;
- в) деномінація;
- г) девальвація.

10. До обов'язкових передумов проведення грошової реформи НЕ належить:

- а) вихід країни на міжнародні ринки капіталів;
- б) бездефіцитний держаний бюджет або скорочення бюджетного дефіциту;
- в) зростання обсягів ВВП або стійке зниження темпів його скорочення;
- г) накопичення золотовалютних резервів центральним банком країни.

11. Грошова реформа, яка передбачає повне перетворення грошової системи держави, – це:

- а) структурна грошова реформа;
- б) часткова грошова реформа;
- в) одномоментна грошова реформа;
- г) грошова реформа паралельного типу.

12. Які дії необхідно застосувати центральному банку, якщо потрібно збільшити грошову масу в обігу?

- а) продавати державні цінні папери;
- б) підвищити облікову ставку;
- в) підвищити норму обов'язкових резервів;
- г) знизити норму обов'язкових резервів.

Теми науково-дослідних робіт

1. Грошова система економіки ринкового типу.
2. Антиінфляційна стратегія і тактика в практиці економічно розвинутих зарубіжних країн.
3. Антиінфляційна політика України: сутність, стратегія і тактика.
4. Грошові реформи в Україні у 90-х рр. XX ст.

Питання для самостійного опрацювання

1. Історичні особливості функціонування біметалізму.
2. Процес створення грошової системи в Україні.
3. Зв'язок інфляції та безробіття.
4. Регулювання цін за умов інфляційної нестабільності.
5. Проблеми стабілізації грошової системи України.

Практичні завдання

1. Розв'язати задачі.

1) Припустимо, на 1 січня 2008 р. у вас є тільки 1 000 грн. Під яку складну відсоткову ставку ви повинні вкласти ці гроші для того, щоб 1 січня 2012 р. мати суму 2 500 грн за умови, що компаундинг відсотка проводиться щорічно?

2) Визначте ефективну середньорічну відсоткову ставку за таких умов: грошову суму 3 000 грн розміщено в комерційному банку на депозиті; річна відсоткова ставка, за якою щоквартально здійснюється нарахування відсотка, становить 16 %.

3) Визначте кількість років розміщення грошей на депозитному рахунку в банку за такими даними: сума, що належить до розміщення, – 9 000 грн; сума, що очікується наприкінці періоду розміщення – 11 000 грн; річна ставка складного відсотка, який пропонує банк, – 18,8 %.

ТЕМА 4. ВАЛЮТНИЙ РИНОК І ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ

План

- 4.1. Поняття та елементи валюти в сучасній економіці. Зміст валютних відносин.
- 4.2. Класифікація валюти. Конвертованість та її види в умовах паперово-кредитної грошової системи.
- 4.3. Валютний ринок: учасники, структура, функції та особливості функціонування в сучасних умовах.
- 4.4. Види та елементи валютних систем.
- 4.5. Етапи еволюції світової валютної системи.
- 4.6. Валютний курс і регулювання його величини.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- тлумачень понять «валюта» та «валютні цінності»;
- складу та класифікації валют;
- складу валютних цінностей;
- видів конвертованості валют;
- складників валютних відносин;
- елементів, суб'єктів та об'єкта операцій на валютному ринку;
- видів валютного ринку;
- видів валютного курсу;
- режимів встановлення валютного курсу;
- методів регулювання валютного курсу;
- елементів національної валютної системи;
- складників міжнародної (регіональної) валютної системи;
- механізму впровадження євро;
- етапів еволюції світової валютної системи.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- висвітлювати особливості та закономірності функціонування грошей як валюти в сучасній економіці;
- характеризувати етапи еволюції світової валютної системи;
- класифікувати операції валютного ринку;
- формулювати особливості формування валютної системи України;
- вільно і грамотно (економічно коректно) оперувати термінами і поняттями з означеної проблематики.

Понятійно-категорійний апарат теми

Валюта – будь-які грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язані із зовнішньоекономічними відносинами.

Національна валюта – грошові кошти, що емітує національна банківська система.

Іноземна валюта – грошові кошти, що емітують банківські системи інших, відносно цієї, країн.

Колективна валюта – грошові кошти, виражені в особливих міжнародних грошових одиницях, що емітують міжнародні фінансово-кредитні установи та функціонують за міждержавними угодами.

Резервна валюта – грошові кошти країни з найвищим економічним потенціалом, які накопичуються центральними банками інших країн у валютних резервах і вільно використовуються у міжнародних платежах, а також як засіб визначення валютного паритету, проведення валютних інтервенцій та виконують функцію інвестиційного активу.

Євровалюта – валюта, що розміщена у формі депозиту в іноземних банках, розташованих за межами країни-емітента валюти.

Конвертована валюта – валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн за курсом, що формується у встановленому порядку, вільно вивозиться і ввозиться через кордон.

Неконвертована валюта – валюта, яку неможливо вільно обміняти на іноземні валюти за ринковим курсом, її ввіз та вивіз через кордон жорстко обмежується.

Повна конвертованість валюти – можливість вільного обміну національної валюти на іноземну для всіх категорій власників (юридичних і фізичних осіб, резидентів і нерезидентів) та за всіма видами цілей або операцій (платежі за поточними операціями, платежі за рухом капіталу і переказами).

Часткова конвертованість валюти – наявність обмежень на обмін національної валюти на іноземну для певних категорій власників (юридичних і фізичних осіб, резидентів і нерезидентів), або за певними видами цілей або операцій (платежі за поточними операціями, платежі за рухом капіталу і переказами).

Валютні відносини – сукупність економічних відносин, що виникають у процесі міждержавного обміну результатами діяльності національних господарств, які обслуговуються валютою.

Валютний ринок – сектор грошового ринку, на якому урівноважуються попит і пропозиція на валюту як специфічний товар.

Національний валютний ринок – система економічних і організаційних відносин, що виникають під час здійснення валютних операцій у межах економічного простору конкретної країни, які регулюються її національним валютним законодавством.

Міжнародний (регіональний) валютний ринок – система економічних і організаційних відносин, що виникають під час здійснення валютних операцій у межах економічного простору групи країн окремих регіонів світу (Європа, Америка, Азія).

Світовий (форексний) валютний ринок – функціонуюча цілодобово сукупність окремих ринків, локалізованих у різних регіонах світу або центрах міжнародної торгівлі, об'єднаних у єдину систему за допомогою новітніх засобів телекомунікацій та інформаційних технологій.

Валютні операції – будь-які платежі, пов'язані з переміщенням валютних цінностей між суб'єктами валютного ринку.

Касові валютні операції (операції спот) – купівля-продаж валюти на умовах поставки її не пізніше другого робочого дня з дня укладання угоди за курсом, узгодженим у момент її підписання.

Строкові валютні операції – купівля-продаж валютних цінностей з відстрочкою їх поставки на термін, що перевищує два робочі дні з дня укладання угоди (контракту) за курсом, узгодженим у момент її підписання.

Валютні деривативи (форвардні, ф'ючерсні контракти, опціони) – оформлені стандартизованими документами (контрактами) строкові валютні угоди, що мають юридичну силу протягом певного часу (від підписання до оплати), які самі стають об'єктом купівлі-продажу на валютних ринках.

Форвардні валютні операції – різновид строкових операцій, що полягає у купівлі-продажу валюти між двома суб'єктами з подальшою передачею валюти в обумовлений строк у майбутньому за курсом, визначеним у момент укладання контракту.

Ф'ючерсні валютні операції – здійснюваний на біржах і під їх контролем різновид строкових операцій, що полягає в купівлі-продажу валюти між двома суб'єктами з подальшою передачею валюти в обумовлений строк у майбутньому за курсом, визначеним у момент укладання чітко уніфікованого за формою та умовами контракту.

Валютний опціон – різновид строкових операцій, за яким між учасниками укладається особлива угода, що надає одному з них право (але не обов'язок) купити чи продати другому певну суму валюти в установленний строк (чи протягом певного строку) і за узгодженим сторонами курсом.

Валютний своп – комбінація двох конверсійних операцій з валютами на умовах спот і форвард, які здійснюються одночасно і розраховані на одну і ту ж валюту.

Валютний арбітраж – комбінація з кількох операцій із купівлі та продажу двох чи кількох валют за різними курсами на одному і тому ж ринку, але в різні строки (часовий арбітраж), або в один і той же час, але на різних ринках (просторовий арбітраж) з метою одержання додаткового доходу.

Котирування валюти – установлення валютного курсу.

Валютний курс – співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу, яке на практиці виступає як ціна грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни.

Реальний валютний курс – валютний курс, який враховує співвідношення рівнів цін у країнах, валюти яких порівнюються.

Номінальний валютний курс – відносна ціна валют двох країн, тобто ціна валюти однієї країни, що виражена у валюті іншої країни.

Плаваючий валютний курс – валютний курс, рівень якого вільно коливається (змінюється) під впливом зміни попиту та пропозиції на валютному ринку.

Фіксований валютний курс – валютний курс, рівень якого центральні банки підтримують певний час на незмінному, заздалегідь оголошеному рівні.

Валютна система – організаційно-правова форма реалізації валютних відносин у межах певного економічного простору.

Національна валютна система – організаційно-правова форма реалізації валютних відносин у межах національної економіки певної країни.

Світова валютна система – спільно розроблена державами та закріплена міжнародними угодами форма реалізації валютних відносин.

Міжнародна (регіональна) валютна система – договірна правова форма організації валютних відносин окремих країн.

Запитання для самоперевірки

1. Чи синонімічні поняття валюти та грошей? Відповідь обґрунтуйте.
2. Яке економічне значення має повна (вільна) конвертованість валюти?
3. Які валюти й чому виконують роль резервних валют?
4. Наведіть визначення валютного ринку за економічним змістом і за організаційною формою.
5. Які види валютних ринків та за якими ознаками виділяються в економічній практиці?
6. Які особливості мають попит і пропозиція на валютному ринку?
7. З огляду на що виникає необхідність встановлення валютного курсу? Як його визначають?
8. Які види валютного курсу та з огляду на що застосовуються на практиці?
9. Які групи факторів впливають на динаміку валютного курсу?
10. Назвіть та охарактеризуйте види валютної системи.
11. Назвіть складники світової валютної системи.
12. Які етапи пройшла у своєму розвитку світова валютна система?

Тестові завдання

1. Договірно-правова форма організації валютних відносин між групами країн – це визначення:

- а) валютної системи;
- б) світової валютної системи;

- в) національної валютної системи;
- г) регіональної валютної системи.

2. Спеціальні міжнародні грошові одиниці, що функціонують на інтернаціональних (світових) та регіональних принципах, емісія яких здійснюється міжурядовими валютно-кредитними організаціями, – це визначення:

- а) колективної валюти;
- б) резервної валюти;
- в) іноземної валюти;
- г) світових грошей.

3. Продаж або купівля коштів у національній валюті центральними банками країн для зміни її курсу або очікувань учасників валютного ринку – це визначення:

- а) дисконтної політики;
- б) валютної інтервенції;
- в) валютного регулювання;
- г) валютної експансії або валютної рестрикції.

4. За умов девальвації національної валюти:

- а) виграють імпортери країни;
- б) виграють експортери країни;
- в) зростає курс продажу валюти, а курс купівлі валюти знижується;
- г) зростає курс купівлі валюти, а курс продажу валюти знижується.

5. Курс покупця – це курс:

- а) за яким банк продає валюту;
- б) за яким покупець згоден придбати валюту;
- в) за яким банк купує валюту;
- г) вказаний імпортером у контракті.

6. Здатність валюти обмінюватися на іноземну валюту без прямого втручання держави – це:

- а) умова встановлення ринкового валютного курсу;
- б) визначення поняття «конвертованість валют»;
- в) умова для присвоєння валюті статусу вільно конвертованої валюти;
- г) визначення поняття повної конвертованості валют.

7. До методів валютного регулювання НЕ належить:

- а) курсова політика – цілеспрямоване проведення комплексу заходів для коректування курсу національної валюти;

- б) формування та використання золотовалютних резервів;
- в) стимулювання повзучої інфляції;
- г) регулювання сальдо платіжного балансу.

8. Співвідношення всієї сукупності надходжень з-за кордону і платежів за кордон за певний проміжок часу – це:

- а) платіжний баланс;
- б) баланс поточних операцій;
- в) торговий баланс;
- г) баланс послуг і некомерційних платежів.

Теми науково-дослідних робіт

1. Створення, діяльність і трансформація Української валютної біржі.
2. Валютний ринок України: сучасний стан та тенденції розвитку.
3. Валютний курс як індикатор розвитку національної економіки.
4. Платіжний баланс та золотовалютні резерви в механізмі валютного регулювання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Єдина європейська валюта: недоліки та переваги існування.
2. Євро – основний конкурент долара.
3. Світові резервні валюти: критерії вибору.
4. Проблеми конвертованості гривні.

Практичні завдання

1. Добрати відповідно до кожного з наведених термінів або понять його тлумачення в науковій економічній літературі (напр., І–В).

Термін або поняття	Тлумачення
1	2
1. Валютний курс	а) сукупність взаємозв'язаних заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через свій центральний банк
2. Грошова система	б) оголошення державою знецінених паперових грошей недійсними або обмін знецінених паперових грошей на нові знаки у надзвичайно низькій пропорції, так що плата за такі гроші має суто символічне значення
3. Грошово-кредитна політика	в) «ціна» грошової одиниці однієї країни, яка виражається через грошову одиницю іншої країни
4. Банкнота	г) форма організації грошового обігу в країні, яка склалася історично та закріплена законом
5. Грошова система закритого типу	д) історично обумовлений елемент грошової системи, який визначає зміст у грошовій одиниці металу, що в певний період виконує роль грошей

1	2
6. Регулювання курсу національної валюти	е) один із м'яких інструментів монетарної політики, механізм якого дії полягає в тому, що центральний банк встановлює ставки відсотків за кредитами, які він надає комерційним банкам в порядку рефінансування
7. Масштаб цін	ж) основний вид грошових знаків, які використовуються в сфері грошового обороту країни
8. Нуліфікація	к) інструмент дуже чіткої оперативної та тривалої дії
9. Процентна політика	л) грошова система, за якої лише один метал виконує роль грошей
10. Монометалізм	м) система, яка передбачає використання валютних обмежень, що обумовлюють ізоляцію національної економіки від світової

2. Розрахувати, яким буде курс євро до фунта стерлінгів, якщо середні співвідношення з долларом США:

1 долар – 0,69 євро;

1 долар – 0,67 фунтів стерлінгів.

ТЕМА 5. ПОНЯТТЯ КРЕДИТУ ТА ЙОГО НЕОБХІДНІСТЬ. ФОРМИ, ВИДИ ТА РОЛЬ КРЕДИТУ

План

- 5.1. Загальні передумови та економічні причини кредиту.
- 5.2. Поняття кредиту.
- 5.3. Стадії та закономірності руху кредиту.
- 5.4. Функції кредиту.
- 5.5. Поняття форми та виду кредиту.
- 5.6. Характеристика основних видів кредиту.
- 5.7. Межі кредиту і способи їх відновлення.
- 5.8. Позичковий відсоток і його види. Норма позичкового відсотка.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- основних ознак відносин, що становлять поняття кредиту;
- об'єкта та суб'єктів кредитних відносин;
- функцій кредиту;
- принципів кредитування;
- стадій і закономірностей руху позиченої цінності / вартості.
- методологічних основ класифікації кредиту;
- змісту окремих форм і видів кредиту;
- сутності банківського кредитування;
- класифікації банківського кредиту;
- економічних меж кредиту;
- призначення позичкового відсотка та значення норми позичкового відсотка в розвитку економіки України.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набутися вміння:

- розмежовувати загальні передумови й економічні фактори необхідності кредиту;
- надавати характеристику функцій кредиту;
- розмежовувати форми та види кредиту;
- надавати характеристику основних видів кредиту;
- розмежовувати фактори впливу на норму позичкового відсотка.

Понятійно-категорійний апарат теми

Кредит – економічні відносини щодо акумуляції та перерозподілу тимчасово вільної вартості в товарній та грошовій формі на умовах поверненості, платності та терміновості.

Кредитори – це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам.

Позичальники – учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів.

Банк – кредитна установа, яка мобілізує кошти, надає їх у позичку, здійснює розрахунки між економічними суб'єктами.

Кредитний ризик – ризик несплати позичальником основного боргу та відсотків, що належать кредитору.

Кредитний портфель – сукупність усіх позик, наданих банком для отримання прибутку.

Кредитно-інвестиційний портфель – сукупність усіх позичок, наданих банком, та придбаних цінних паперів.

Маржа банківська – різниця між курсами валют, цінних паперів за відсотковими ставками й іншими показниками.

Облікова ставка НБУ – величина плати (у процентах), що стягується Національним банком України за проведення операції з кредитування комерційних банків шляхом рефінансування їх активних операцій.

Платоспроможність – здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно та повністю виконати свої платіжні зобов'язання.

Строковість позички передбачає, що вільні кошти кредитора передаються позичальникові на чітко визначений термін, який сторони повинні узгодити в момент вступу у кредитні відносини.

Забезпеченість позички полягає в тому, що кредитор, надаючи позику, мусить вжити додаткових заходів щодо гарантування повернення позички у визначені строки.

Платність користування кредитом полягає в тому, що позичальник повертає кредиторіві не тільки основну суму боргу, а й сплачує додаткові кошти у формі процента.

Ризик відсотковий – небезпека втрат банку через перевищення відсоткових ставок, що виплачуються за залученими коштами, над ставками за наданими позичками.

Центральний банк – банк першого рівня у дворівневій банківській системі.

Ліквідність банку – спроможність банку з погляду виконання як звичайних, так і непередбачених зобов'язань.

Банківський кредит – вид кредиту, за якого одним із суб'єктів кредитних відносин виступає банк як кредитор.

Міжбанківський кредит – вид кредиту, за якого обома суб'єктами кредитних відносин виступають банківські структури.

Міжгосподарський (комерційний) кредит – вид кредиту, за якого обома суб'єктами кредитних відносин є господарюючі структури.

Міжнародний кредит – вид кредиту, за якого суб'єкти кредитних відносин є резидентами різних країн.

Приватний (особистий) кредит – вид кредиту, за якого одним із суб'єктів кредитних відносин виступає фізична особа як позичальник.

Фірмовий кредит – різновид комерційного кредиту на міжнародному рівні, за яким експортер надає імпортеріві кредит у формі відстрочки платежу за продані товари.

Виробничий кредит – вид кредиту, що використовується для формування основного та оборотного капіталу у сфері виробництва чи торгівлі, тобто на виробничі цілі.

Споживчий кредит – вид кредиту, що спрямовується на задоволення особистих потреб фізичних осіб, тобто обслуговує сферу особистого споживання.

Стандартний кредит – вид кредиту, відносно якого ризик несвоєчасного та неповного його повернення або неповернення є мінімальним.

Нестандартний кредит – вид кредиту, відносно якого існує значний ризик несвоєчасного та неповного його повернення або неповернення.

Гарантійний кредит – вид кредиту, за якого банк бере на себе договірні зобов'язання надати клієнту в разі потреби позичку протягом певного періоду в майбутньому у визначеному розмірі.

Кредитна лінія – вид кредиту, за якого позичальникові надається можливість використовувати кредитні ресурси поступово в межах, обумовлених кредитним договором суми та строку.

Револьверний (поновлювальний) кредит – вид кредиту, який автоматично поновлюється в межах обумовленого кредитним договором розміру.

Економічні межі кредиту – такий рівень розвитку кредитних відносин у народному господарстві, за якого попит і пропозиція на кредит балансуються за умови збереження стабільної, помірної, доступної для переважної більшості нормально працюючих позичальників, процентної ставки.

Позичковий процент – ціна грошей як позичкового капіталу, що є платою за тимчасове користування кредитними ресурсами.

Маржа банку – різниця між процентними ставками за наданий кредит і за залученими ресурсами.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть головні передумови виникнення кредиту.
2. У чому полягає сутність кредиту?
3. Охарактеризуйте функції кредиту.

4. Які можна виділити макроекономічні закономірності руху кредиту?
5. Що являє собою облікова ставка центрального банку країни?
6. Чим відрізняються поняття форми та виду кредиту?
7. Наведіть ознаки, за якими здійснюється класифікація видів кредиту.
8. У чому полягає призначення меж кредиту та чим вони визначаються?
9. Які функції виконує позичковий процент у ринковій економіці та в чому полягає їх зміст?
10. Яку роль відіграє кредит у розвитку економіки?

Тестові завдання

1. Принципами кредитування є:

- а) терміновість, платність, повернення, забезпеченість, диференційованість кредитних відносин, цільовий характер позики;
- б) економічність, платність, повернення, забезпеченість позики;
- в) терміновість, рентабельність, зворотність, забезпеченість позики;
- г) терміновість, платність, збереженість, забезпеченість позики.

2. Для забезпечення реалізації сутності кредиту та ефективності кредитування необхідно:

- а) вибирати принципи кредитування залежно від економічної ситуації в державі;
- б) в обов'язковому порядку дотримуватися всіх принципів кредитування в комплексі;
- в) вибирати принципи кредитування залежно від кредитоспроможності позичальника;
- г) вибирати принципи кредитування залежно від економічної та політичної ситуації в державі.

3. Принцип платності кредитування полягає в:

- а) поверненні основної суми боргу кредитором та сплаті відсотка за кредит;
- б) сплаті відсотків за позику кредитором;
- в) поверненні основної суми боргу та сплати відсотків за ним;
- г) необхідності надання застави як гарантії повернення позиченої вартості.

4. Для застави як форми забезпечення позики НЕ може використовуватися:

- а) нерухомість;
- б) товари;
- в) цінні папери;
- г) орендоване майно.

5. Найбільш повний склад кредиторів характеризує відповідь:

- а) кредиторами можуть бути фізичні особи, підприємства, організації, банки, урядові структури;
- б) кредиторами можуть бути підприємства, організації, банки, урядові структури;
- в) кредиторами можуть бути виключно комерційні банки;
- г) кредиторами можуть бути фізичні особи, підприємства, організації, банки.

6. Запозичені цінності можуть виступати:

- а) виключно в товарній формі;
- б) виключно в грошовій формі;
- в) виключно у формі нематеріальних активів;
- г) у грошовій, товарній формах, а також у формі виконаних робіт і наданих послуг.

7. У разі зменшення обсягів кредитних ресурсів, за інших рівних умов, може відбутися:

- а) здешевлення кредитних ресурсів і поживлення активності суб'єктів господарювання;
- б) подорожчання кредитних ресурсів, зменшення маси грошей в обігу і зниження економічної активності суб'єктів господарювання;
- в) збільшення маси грошей в обігу;
- г) підвищення ціни на золото та інші дорогоцінні метали.

8. Залежно від суб'єктів кредитних відносин виділяють такі види кредиту:

- а) одноразовий, перманентний і гарантований;
- б) реальний, сумнівний і безнадійний кредит;
- в) банківський, державний, міжгосподарський, міжнародний і споживчий;
- г) двосторонній, консорціумний та паралельний.

9. Під час переходу до ринкової економіки межі кредиту:

- а) звужуються;
- б) розширюються;
- в) залишаються незмінними;
- г) звужуються або залишаються незмінними.

10. Вказати вид лізингового кредиту, умовами якого може передбачатися переукладання договору на новий термін:

- а) «мокрый» лізинг;
- б) «чистий» лізинг;
- в) оперативний лізинг;
- г) правильної відповіді немає.

11. Якщо розмір доходу за кредитом за незмінного розміру позики підвищиться, то норма позичкового відсотка:

- а) не зміниться;
- б) зросте;
- в) знизиться;
- г) може і знизитися, і зрости.

12. До факторів, що впливають на рівень процентної ставки на макро-рівні, належить:

- а) мета кредиту;
- б) кредитна історія позичальника;
- в) співвідношення попиту на кредит і пропозиції кредиту на ринку;
- г) термін позики.

Теми науково-дослідних робіт

1. Поняття та роль кредиту в сучасних умовах.
2. Роль міжнародного кредиту в розвитку світової економіки.
3. Роль державного кредиту в економічному розвитку країни.
4. Споживче кредитування в Україні: проблеми надання та напрями розвитку операцій.
5. Іпотечне кредитування в Україні: тенденції та перспективи розвитку.
6. Кредитування інвестиційних проєктів в Україні.
7. Розвиток кредитних відносин у незалежній Україні.

Питання для самостійного опрацювання

1. Особливості комерційного кредиту.
2. Позичковий відсоток: сутність та диференціація.
3. Функції кредиту в поглядах вітчизняних та зарубіжних економістів.
4. Бюро кредитних історій в Україні.

Практичні завдання

1. Розв'язати кросворд (вставити пропущені слова у відповідному відмінку).

1) _____ обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно здійсненого платежу за кожен день затримки платежу.

2) _____ обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно здійсненого платежу чи іншої суми й не залежить від строку затримки платежу.

3) _____ ставка – це ставка, яка є орієнтиром вартості депозитів і кредитів для комерційних банків.

4) У _____ споживчого кредиту міститься інформація про низку важливих умов кредиту, яка потрібна для порівняння різних пропозицій одного й того самого кредитодавця чи різних кредитодавців.

5) Спільна назва штрафу та пені – _____.

6) Паспорт більшості кредитних продуктів повинен містити _____ платежів; у ньому має бути вказано кількість платежів за кредитом, їх розмір та періодичність.

7) Інформацію щодо кредитної історії фізичної особи-позичальника можна отримати в _____ кредитних історій.

8) Зміна умов договору про споживчий кредит можлива лише за згодою обох сторін – _____ та кредитодавця.

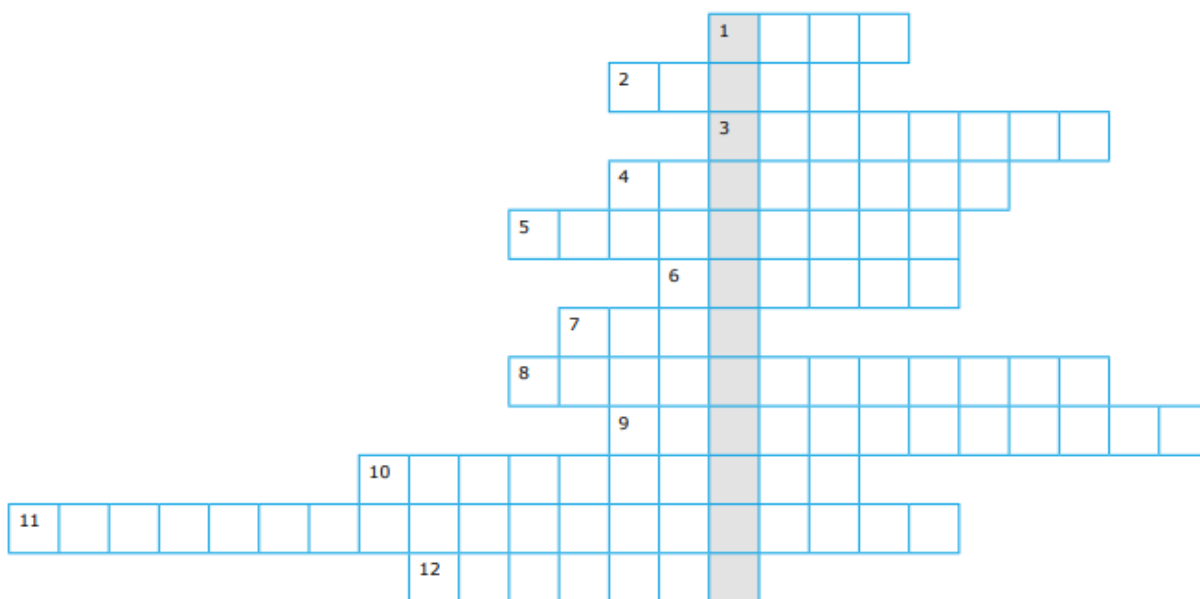
9) Якщо ще не минуло 14 календарних днів з дня укладення договору про споживчий кредит, позичальник може подати _____ заяву про відмову від договору.

10) Активне користування кредитами із вчасними платежами за ними свідчить про наявність у позичальника _____ кредитної історії.

11) Фінансова установа ухвалює рішення про надання кредиту та його умови на основі оцінки _____ потенційного позичальника.

12) Інформація щодо кредитів особи та дисципліни їх погашення в минулому – це кредитна _____.

Зашифроване слово: ситуація, якої краще не допускати в стосунках з кредитодавцем; невчасне повернення кредиту.

2. Пояснити, чи правдивим є твердження.

- 1) Отримання банківської послуги можливе лише в офісі банку.
- 2) Фізична особа може використовувати звичайний поточний рахунок для підприємницької діяльності.
- 3) Банк може «користуватися» грошовими коштами, які знаходяться на рахунку клієнта.
- 4) Банки ніколи не встановлюють комісію за відкриття поточного рахунку.
- 5) Безготівковий платіж можна здійснити безпосередньо на сайті продавця товару.
- 6) В Україні будь-який продавець має приймати електронні гроші як засіб оплати за товари та послуги.
- 7) Платежі із використанням електронних грошей є дуже дорогими та невідповідними.
- 8) Система електронних платежів НБУ працює в режимі реального часу.
- 9) Обробка платежів у роздрібних системах як от національна карткова платіжна система «Простір», коштує дешевше, аніж обробка платежів у системі валових розрахунків.

3. Розв'язати задачі.

- 1) Ірина відкрила депозит на один рік за ставкою 12 % річних на суму 200 000 грн. Сплату процентів передбачено наприкінці строку депозиту. Яким буде процентний дохід Ірини до оподаткування? Яким буде процентний дохід Ірини після оподаткування, якщо ставка оподаткування становить 18 % та військовий збір – 1,5 %?
- 2) Олег вирішив купити електроскутер вартістю 210 000 грн у кредит на 3 роки. Банк видав гроші під 18 % річних з анuitетною формою погашення (рівними частинами). Щомісячна комісія за внесення платежу – 1 % від суми. Розрахувати загальну суму заборгованості за кредитом.
- 3) Розмір кредиту, отриманого підприємством «Грета» на строк 12 місяців, дорівнює 710 000 грн. Сума повернення кредиту – 800 000 грн. Визначити просту процентну ставку кредиту.

ТЕМА 6. ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ГРОШОВОГО РИНКУ. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА. ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК. НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ

План

- 6.1. Поняття, призначення та види фінансового посередництва. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва.
- 6.2. Поняття банківської системи. Основи організації банківської системи.
- 6.3. Центральні банки, їх призначення, функції та операції.
- 6.4. Становлення, розвиток та діяльність Національного банку України.
- 6.5. Грошово-кредитна політика центрального банку.
- 6.6. Банки другого рівня, їх види та операції.
- 6.7. Небанківські фінансово-кредитні установи.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності, призначення та видів вигод фінансового посередництва;
- послуг фінансових посередників на грошовому ринку;
- функцій банків як провідних суб'єктів фінансового посередництва;
- сутності та основ організації банківської системи;
- призначення, функції та операції центрального банку;
- основних видів операцій і послуг банків другого рівня;
- видів небанківських фінансово-кредитних установ.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- виявляти тенденції та напрями розвитку банківської системи України;
- визначати роль центрального банку у функціонуванні фінансового сектору національної економіки;
- визначати відмінні риси банків та небанківських фінансово-кредитних установ.

Понятійно-категорійний апарат теми

Фінансове посередництво – фінансова діяльність, що полягає в акумуляції грошових коштів фізичних та юридичних осіб, примноженні цих коштів та наданні їх у вигляді кредитів суб'єктам господарювання та іншим позичальникам.

Банк – кредитно-фінансова установа, яка здійснює фінансове посередництво, залучаючи і нагромаджуючи вільні грошові кошти підприємств, організацій, установ.

Грошово-кредитна політика – комплекс дій та заходів держави у сфері грошового ринку, а також сукупність економічних методів, спрямованих на управління рухом кредитного капіталу. Грошово-кредитна політика спрямована на регулювання грошового обороту і здійснюється державою через центральний банк.

Центральний банк – банк першого рівня у дворівневій банківській системі.

Небанківські фінансово-кредитні установи (інститути) – фінансово-кредитні установи, що формально не є банками, але виконують деякі банківські операції. Неганківськими фінансово-кредитними установами є інвестиційні, фінансові та страхові компанії, пенсійні фонди, ломбарди та ін.

Страхові компанії – фінансові посередники, що спеціалізуються на наданні страхових послуг. Страхова компанія діє на основі об'єднання ризиків своїх клієнтів.

Ломбарди – фінансові посередники, що спеціалізуються на видачі позичок населенню під заставу рухомого майна.

Лізингові компанії – фінансові посередники, що спеціалізуються на фінансуванні придбання машин, обладнання, інших об'єктів основного капіталу з метою подальшої здачі їх в оренду та отримання прибутку.

Пенсійні фонди – спеціалізовані посередники, які на договірній основі акумулюють кошти юридичних і фізичних осіб у цільові фонди, з яких здійснюють пенсійні виплати громадянам після досягнення певного віку.

Факторингові компанії – фінансові посередники, які кредитують дебіторську заборгованість. Поняття факторингу у фінансовому значенні полягає у купівлі дебіторської заборгованості з дисконтом без права регресу.

Інвестиційні фонди – фінансові посередники, учасники ринку цінних паперів, які займаються акумулюванням коштів для колективного інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти для отримання доходу.

Кредитні спілки – фінансові установи, створені на засадах кооперації з метою задоволення потреб їх членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових та інших послуг, а також здійснення іншої діяльності за рахунок об'єднання грошових внесків членів кредитної спілки.

Питання для самоконтролю

1. Що таке банківська система?
2. До якого типу належить банківська система України?
3. Назвіть особливості банківської системи України.
4. Поняття та види активних банківських операцій.
5. Поняття та види пасивних банківських операцій.
6. Дайте характеристику основних банківських послуг.
7. Поняття, призначення та види фінансового посередництва.
8. Дайте характеристику основних небанківських фінансово-кредитних інститутів.
9. Які операції виконує центральний банк країни?
10. Назвіть основні інструменти грошово-кредитної політики центрального банку.

Питання для самостійного опрацювання

1. Поняття, призначення та види фінансового посередництва.
2. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. Функції банків.
3. Особливості побудови та розвитку банківської системи України.
4. Небанківські фінансово-кредитні інститути, їх види та функції.
5. Розвиток інноваційних операцій та послуг банків в Україні.
6. Функції та операції Національного банку України.
7. Охарактеризуйте поняття облікової політики центрального банку.

Теми науково-дослідних робіт

1. Походження центральних банків та їх відносини з виконавчою владою.
2. Етапи розвитку комерційних банків в Україні.
3. Особливості грошово-кредитної політики Національного банку України в сучасних умовах.
4. Роль і значення центрального банку в економіці країни.
5. Небанківські фінансово-кредитні установи та особливості їх функціонування в економіці.

Тестові завдання

1. Фінансове посередництво – це:

- а) проведення кредитних банківських операцій;
- б) проведення банківських операцій з фінансування інвестицій;
- в) акумуляція вільних коштів на грошовому ринку та розміщення їх серед клієнтів-позичальників;
- г) проведення депозитних банківських операцій.

2. Банківська система – це:

- а) сукупність банків у економіці;
- б) законодавчо визначена сукупність установ, які ведуть банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонують у державі як самостійна економічна структура;
- в) фінансові органи держави та кредитні установи;
- г) законодавчо визначена сукупність установ, які виконують окремі банківські операції.

3. Наявність яких зв'язків передбачає дворівнева банківська система?

- а) вертикальних зв'язків;
- б) горизонтальних зв'язків;
- в) вертикальних і горизонтальних зв'язків;
- г) зв'язків прямого підпорядкування.

4. На основі якого закону була створена незалежна банківська система України?

- а) Закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг»;
- б) Закон «Про банки і банківську діяльність»;
- в) Закон «Про Національний банк України»;
- г) Закон «Про цінні папери і фондову біржу».

5. Який принцип НЕ закладено в основу побудови банківської системи України?

- а) незалежність центрального банку від державних органів законодавчої влади;
- б) формування інфраструктури забезпечення банківської діяльності;
- в) монополія держави на банківську справу;
- г) дворівнева побудова.

6. Визначте мету діяльності комерційного банку:

- а) залучення депозитів;
- б) надання кредитів;
- в) отримання прибутку;
- г) сплата податку державі.

7. До основних напрямів діяльності небанківських фінансових посередників НЕ належить:

- а) кредитування певних сфер економіки;
- б) організація пенсійного та соціального забезпечення населення;
- в) надання довгострокових іпотечних кредитів;
- г) забезпечення функціонування комерційних банків.

8. Неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні – це визначення:

- а) кредитної спілки;
- б) страхової компанії;
- в) фінансової компанії;
- г) факторингової компанії.

9. У чому полягає головне завдання діяльності центрального банку?

- а) забезпечення стабільності національних грошей;
- б) виступати у ролі «останнього кредитора» для комерційних банків;
- в) контроль операцій на грошовому ринку;
- г) обслуговування уряду країни.

10. Грошово-кредитна політика – це:

- а) сукупність заходів центрального банку, спрямованих на регулювання попиту на гроші;
- б) комплекс взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених соціально-економічних цілей, заходів щодо регулювання грошового ринку, які здійснює держава через центральний банк країни;
- в) сукупність заходів монетарної влади, спрямованих на регулювання пропозиції грошей;
- г) сукупність заходів держави, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку економіки.

11. Фінансовий посередник, що виконує депозитні, кредитні та розрахунково-касові операції – це:

- а) банк;
- б) ломбард;
- в) кредитний союз;
- г) фінансова компанія.

12. Страхові компанії конкурують із пенсійними фондами:

- а) у сфері споживчого кредиту;
- б) за залучення пенсійних заощаджень і вкладання їх у фінансові активи;
- в) у сфері іпотечного кредиту;
- г) в галузі інвестування в державні цінні папери.

13. Різновид фінансово-кредитних установ, що купують дебіторську заборгованість клієнтів, пов'язану з постачанням товарів або наданням послуг – це:

- а) лізингові компанії;
- б) інвестиційні компанії;
- в) факторингові компанії;
- г) кредитні спілки.

14. Національний банк України розробляє і реалізує грошово-кредитну політику:

- а) абсолютно незалежно від рішень виконавчої влади;
- в) незалежно, але з урахуванням певних моментів, визначених у Державному бюджеті (прогнозовані показники рівня інфляції, курсу гривні тощо);
- г) у повній залежності від рішень виконавчої влади;
- д) залежно від пропозицій комерційних банків.

15. До пасивних операцій комерційного банку належать:

- а) залучення ресурсів у вигляді депозитів;
- б) надання кредитів фізичним особам;
- в) купівля облігацій внутрішньої державної позики;
- г) обмін іноземної валюти.

Практичні завдання

1. Розв'язати задачі.

1) Банк видав клієнту кредит у розмірі 40 тис. грн на 2 роки за ставкою простих процентів 28 % річних. Визначити наращену суму боргу, яку необхідно повернути банку після завершення терміну кредиту.

2) Банк видав клієнту кредит у розмірі 50 000 грн на 45 днів, процентна ставка – 22 % річних (прості проценти). Кількість днів у році – 365. Визначити наращену суму боргу, яку необхідно повернути банку після завершення терміну кредиту.

3) Холодильник ціною 12 000 грн продається в кредит на 2 роки під 20 % річних (прості проценти). Платіж за кредитом (частина основного боргу і проценти) сплачується кожні пів року однаковими сумами. Визначити розмір платежу.

4) Банк видав споживчий кредит у розмірі 18 000 грн на 6 місяців під 12 % річних (прості проценти) з погашенням кожен місяць. Скласти план погашення кредиту, якщо місячна сума основного боргу до погашення однакова – 3 000 грн, а проценти нараховуються тільки на залишок боргу.

5) Клієнт розмістив у банку депозит у сумі 5 000 грн під 12 % річних (проценти складні) на 2 роки. Визначити наращену суму, яку отримає клієнт після завершення терміну вкладу.

6) Розрахуйте швидкість обігу грошей, якщо середній обсяг грошової маси готівкових і безготівкових грошей протягом року становить 670 млрд грн, а ВВП за рік становить 5 100 млрд грн.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ ФІНАНСІВ, ЇХ НЕОБХІДНІСТЬ І ФУНКЦІЇ. ФІНАНСОВА СИСТЕМА. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

План

- 7.1. Фінанси як економічна та історична категорія.
- 7.2. Функції фінансів. Розподільча.
- 7.3. Поняття фінансової системи. Фінансова система України.
- 7.4. Фінансова політика: зміст, завдання та основні напрямки. Фінансова політика України на сучасному етапі.
- 7.5. Фінансовий механізм: поняття та склад.
- 7.6. Управління фінансами. Органи управління фінансами та їх функції.
- 7.7. Фінансовий контроль, його види і форми, методи фінансового контролю.
- 7.8. Фінансове право.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності та призначення бюджету, функцій бюджету;
- зв'язку і відмінностей між фінансами і грошима;
- змістовності та складників бюджетної політики та бюджетного механізму.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набутися вмінь:

- аналізувати методи формування доходів бюджетів;
- виявляти найважливіші ознаки впливу фінансів на суспільне виробництво;
- визначати пріоритетні напрями видатків бюджету;
- визначати джерела фінансування бюджетного дефіциту.

Понятійно-категорійний апарат теми

Фінанси – система економічних відносин, що виникають з приводу розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, а в певних умовах і національного багатства з метою формування фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання і держави та використання їх на розширене відтворення і задоволення інших суспільних інтересів і потреб.

Фінансова система – сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення.

Фінансові ресурси – сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання. Характеризують фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку. Поділяються на централізовані (створюються на рівні держави) і децентралізовані (створюються на рівні підприємств, організацій, об'єднань).

Фонди грошові – відособлена за цільовим призначенням частина коштів. Поділяються на централізовані й децентралізовані.

Функції фінансів – вияв сутності фінансів, специфічні способи вираження їх властивостей, реалізації суспільного призначення фінансів як економічної категорії.

Фінансова політика держави – сукупність цілеспрямованих заходів держави щодо формування й ефективного використання фінансового потенціалу країни, окремих регіонів і секторів економіки для розв’язання макроекономічних завдань.

Фінансова політика підприємства – сукупність цілей і заходів суб’єкта господарювання у сфері управління його фінансовими потоками, активами, капіталом, інвестиціями та ризиками. Вона є формою реалізації фінансової ідеології та стратегії підприємства у розрізі окремих аспектів його фінансової діяльності.

Фінансова стратегія – довгостроковий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, який передбачає розв’язання великомасштабних завдань, визначених економічною і соціальною стратегією.

Фінансова тактика – курс фінансової політики, спрямований на розв’язання завдань конкретного етапу розвитку суспільства за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв’язків.

Фінансове право – сукупність правових норм, які регулюють фінансові відносини та фінансову діяльність щодо мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів. Упровадження в життя фінансового права відбувається за допомогою фінансового законодавства.

Фіскальна політика – цілеспрямовані заходи держави щодо централізації в бюджеті частини виробленого ВВП та її використання для задоволення суспільних потреб. Фіскальна політика становить основу фінансової політики.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення фінансів.
2. Назвіть та охарактеризуйте функції фінансів.
3. Перерахуйте джерела фінансових ресурсів.
4. Дайте визначення фінансової системи.
5. Охарактеризуйте склад фінансової системи України за організаційною структурою.
6. Які завдання покладено на Міністерство фінансів України?
7. Які функції і повноваження має Державна податкова служба України?
8. Назвіть форми і методи фінансового контролю.
9. Якими законодавчими актами врегульований бюджетний процес в Україні?
10. Що таке фінансова політика і які її етапи можна виділити?

Питання для самостійного опрацювання

1. Охарактеризуйте особливості фінансових відносин, що виникають у ланках фінансової системи.
2. Чому виникає необхідність виділення в системі фінансів сфер і ланок?
3. Які галузі економіки, на ваш погляд, потребують активної участі держави в їх фінансуванні?
4. Які можна виділити проблеми податкової політики України?
5. Які можна виділити проблеми боргової політики України?
6. Охарактеризуйте поняття фінансового механізму. Як він впливає на економічну та соціальну сфери життя в країні?
7. Що розуміється під інструментарієм фінансового механізму?

Теми науково-дослідних робіт

1. Дискусійні питання суті і функцій фінансів.
2. Особливості побудови фінансових систем у різних країнах.
3. Проаналізуйте фінансові правовідносини, виділяючи спільні риси з іншими галузями правовідносин та особливі риси фінансових правовідносин.
4. Фінансовий контроль і його значення на сучасному етапі розвитку України.
5. Цифровізація системи управління державними фінансами України: переваги, ризики, напрями розвитку.

Тестові завдання

1. На вашу думку, фінанси – це:

- а) грошові потоки;
- б) розподільні відносини;
- в) суспільні відносини;
- г) відносини, які пов'язані з формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів та з обміном, розподілом і перерозподілом ВВП.

2. Фінансові відносини охоплюють:

- а) сферу матеріального виробництва;
- б) суспільні відносини;
- в) невиробничу сферу;
- г) як виробничу, так і невиробничу сфери.

3. Об'єктивними передумовами функціонування фінансів є:

- а) дія закону вартості;
- б) потреби виробництва щодо справедливих розподілу доходів;
- в) потреби відтворювального процесу;
- г) товарно-грошові відносини, існування держави і дія основних економічних законів.

4. Фінанси виконують такі функції:

- а) розподільну і контрольну;
- б) накопичувальну і контрольну;
- в) розподільну і перерозподільну;
- г) фіскальну і контрольну.

5. Розподільна функція фінансів реалізується через:

- а) контроль за розподілом ВВП в різні фонди;
- б) розподіл і перерозподіл ВВП і НД через фінансову систему;
- в) первинний розподіл ВВП і НД;
- г) формування доходів держави.

6. Суб'єктами фінансових відносин у процесі створення ВВП є:

- а) податки і збори;
- б) держава, підприємства, працівники та службовці;
- в) валовий внутрішній продукт і національний дохід;
- г) юридичні особи, фізичні особи, держава.

7. Поняття контрольної функції фінансів полягає:

- а) у контролі за доходами фізичних та юридичних осіб;
- б) у контролі за ефективністю використання фінансових ресурсів всіма суб'єктами фінансових відносин;
- в) у контролі з боку суспільства за розподілом ВВП і НД;
- г) у свідомій діяльності людей щодо контролю за розподілом грошових коштів.

8. Функції фінансів – це спосіб прояву:

- а) сутності фінансів;
- б) ролі держави у розподілі ВВП;
- в) сутності фінансів і їх суспільного призначення;
- г) природи фінансів.

9. Фінансові ресурси – це:

- а) сукупність засобів, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів господарювання та держави;
- б) економічні відносини, які формуються під час створення і розподілу грошових доходів;
- в) сукупність централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення;
- г) сукупність грошових коштів.

10. Фінансова система України включає такі сфери:

- а) місцеві фінанси, страхування, фінансовий і валютний ринки;
- б) міжнародні фінанси, страхування, державні фінанси, ринок капіталів, фінанси домашніх господарств;
- в) валютний ринок, фінанси підприємств невиробничої сфери, державний кредит, міжнародні фінанси, місцеві бюджети;
- г) державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок, міжнародні фінанси.

11. Провідною ланкою загальнодержавних фінансів є:

- а) державний бюджет;
- б) державний кредит;
- в) місцеві бюджети;
- г) державні позабюджетні фонди.

12. Фінансовий апарат – це:

- а) сукупність усіх організаційних структур, які здійснюють розподіл національного доходу між виробничою і невиробничою сферами економіки;
- б) міністерство економіки, міністерство фінансів, міністерство податків і зборів;
- в) Парламент, апарат Президента, уряд;
- г) сукупність усіх організаційних структур і фінансових інститутів, які здійснюють управління фінансами.

13. Міністерству фінансів НЕ притаманні такі функції:

- а) несе відповідальність за реалізацію державної фінансової політики;
- б) бере участь у формуванні проєкту Державного бюджету України;
- в) забезпечує захист фінансових інтересів держави;
- г) попереджає і розкриває зловживання у сфері оподаткування.

14. Що являє собою фінансове право як галузь права?

- а) сукупність законів і підзаконних актів, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі фінансового кругообігу між державними установами, банками, юридичними особами;
- б) сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі грошового кругообігу між державними установами, банками, юридичними особами;
- в) сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини у сфері мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою забезпечення виконання завдань і функцій держави;
- г) сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі грошового кругообігу між державами.

15. Бюджетна політика передбачає:

- а) визначення складу і структури бюджетних доходів;
- б) забезпечення стабільності грошового обігу;
- в) управління грошовою емісією;
- г) підвищення рівня життя населення.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

- 1) Скласти схему «Фінансова політика держави», класифікувавши її типи, види та форми.
- 2) Продумати основні напрями вдосконалення фінансової політики України на сучасному етапі розвитку.
- 3) Скласти схему «Органи управління фінансами в Україні».

ТЕМА 8. БЮДЖЕТ ТА БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

План

- 8.1. Поняття, функції й роль державного бюджету.
- 8.2. Бюджетна система держави.
- 8.3. Бюджетна політика.
- 8.4. Бюджетний процес і бюджетний механізм.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності, ролі та значення бюджету у системі фінансових відносин;
- особливостей організації бюджетної системи та бюджетного процесу в Україні;
- особливості взаємовідносин між ланками бюджетної системи.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набутися вмінь:

- аналізувати методи формування доходів бюджетів;
- визначати пріоритетні напрями видатків бюджету;
- визначати джерела фінансування бюджетного дефіциту.

Понятійно-категорійний апарат теми

Бюджет держави – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Бюджетна система – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетне планування – послідовність заходів і дій зі складання, розгляду і затвердження проекту бюджету.

Бюджетне регулювання – система перерозподілу коштів між бюджетами, що полягає в передаванні частини фінансових ресурсів бюджетів вищих рівнів бюджетам нижчих рівнів з метою збалансування останніх.

Бюджетний процес – регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджету систему.

Бюджетний устрій – структура бюджетної системи, принципи її побудови та організація функціонування. Бюджетний устрій ґрунтується на державному устрої та адміністративно-територіальному поділі держави.

Видатки бюджету – грошові кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених у бюджеті, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Виконання бюджету – мобілізація запланованих доходів бюджету і фінансування передбачених видатків.

Внутрішній державний борг – це державний борг за внутрішніми державними запозиченнями.

Державний борг – непогашена на конкретну дату основна сума заборгованості за фінансовими зобов'язаннями держави з фіксованим строком.

Державний кредит – сукупність специфічних економічних відносин між державою в особі органів влади й управління, з одного боку, і фізичними та юридичними особами, урядами іноземних країн, – з іншого, за яких держава виступає в ролі позичальника, кредитора і гаранта.

Дефіцит бюджету – від'ємне сальдо бюджету, перевищення видатків бюджету над його доходами.

Доходи бюджету – грошові кошти, що надходять у розпорядження держави на безвідплатній і безповоротній основі відповідно до чинного бюджетного і податкового законодавства (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Зовнішній державний борг – це державний борг за зовнішніми запозиченнями держави.

Міжбюджетні відносини – відносини між органами влади різних рівнів щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання покладених на них функцій.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого;

Місцеві бюджети – бюджети адміністративно-територіальних одиниць; містять у собі доходи і видатки на виконання повноважень відповідних органів влади. Це фінансовий план органів місцевого самоврядування на бюджетний період.

Поточний державний борг – сума заборгованості держави, що підлягає погашенню в поточному році, та належних до сплати в цей період процентів з усіх випущених на даний момент державних позик.

Поточні бюджетні видатки – видатки бюджету, передбачені для покриття поточних потреб юридичних і фізичних осіб.

Управління державним боргом – комплекс заходів, що здійснює держава в особі її уповноважених органів із визначення умов залучення коштів, їх розміщення і погашення та забезпечення платоспроможності держави.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику основним принципам побудови бюджетної системи України.
2. Дайте визначення бюджету як економічної категорії.
3. Дайте визначення доходів бюджету.

4. Яким документом визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства?

5. За якими ознаками класифікують доходи бюджету?

6. Що таке витрати бюджету і які ознаки покладено в основу їх класифікації?

7. Що таке бюджетна система і яка її структура?

8. Які принципи закладені в основу побудови бюджетної системи України?

9. Що таке бюджетний процес і які він включає основні етапи?

10. Хто виступає головним розпорядником бюджетних коштів і які він має права та повноваження?

11. Що в Бюджетному кодексі України розуміється під бюджетним розписом?

12. Що таке бюджетний дефіцит і які існують джерела його погашення?

13. У чому полягає суть секвестру бюджету?

Питання для самостійного опрацювання

1. Поняття бюджету як правової категорії.

2. Місце та роль бюджету в соціально-економічному розвитку України.

3. Поняття, базові завдання та складники бюджетної політики.

4. Вплив бюджетного дефіциту на соціально-економічний розвиток країни.

5. Особливості покриття бюджетного дефіциту в кризових умовах.

6. Назвіть складники Зведеного бюджету України.

7. Назвіть складові доходів бюджету.

8. Назвіть складові видатків бюджету.

9. Поясніть призначення поділу бюджету на загальний та спеціальний фонди.

10. Дайте визначення, поясніть призначення та назвіть складники бюджетної класифікації.

Теми науково-дослідних робіт

1. Пріоритети бюджетної політики в сучасних умовах.

2. Роль державного бюджету в реалізації програм відбудови та розвитку економіки України.

3. Напрями зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів України.

4. Аналіз світового досвіду використання фінансових інструментів для обмеження розміру державного боргу і можливості його застосування в Україні.

Тестові завдання

1. Державний бюджет за економічним змістом – це:

а) план створення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України, органами влади АР Крим, місцевими органами самоврядування;

б) загальнодержавний фонд коштів, з якого органи державної влади отримують кошти для матеріального забезпечення свого функціонування;

в) сукупність грошових відносин між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з іншого боку, з приводу формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для виконання державою її функцій;

г) загальний можливий розрахунок майбутніх витрат і очікуваних для їх покриття доходів держави з підведеним балансом для певного періоду.

2. Державний бюджет як фінансовий план – це:

а) встановлений нормами закону, прийнятого ВР, або рішеннями місцевих Рад, план формування та використання децентралізованого фонду коштів, необхідних для здійснення їх завдань і функцій держави загалом та органів місцевого самоврядування;

б) розпис (баланс) доходів і видатків держави, який затверджується органами парламенту і Президентом у вигляді закону;

в) план формування централізованого фонду коштів, який відображає економічну, соціальну, оборонну та міжнародну політику держави;

г) плановий документ, у якому встановлюється обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейний і поквартальний розподіл.

3. Які показники характеризують стан державного бюджету як фінансового плану?

а) профіцит, баланс, надлишок, дефіцит;

б) бюджетний дефіцит, баланс бюджету, профіцит, надлишок;

в) бюджетна рівність, бюджетний дефіцит, перевищення доходів над витратами;

г) рівність доходів і витрат бюджету, бюджетний дефіцит, перевищення доходів над витратами.

4. Зведений бюджет України містить показники:

а) Державного бюджету України та позабюджетних фондів;

б) Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

в) Державного бюджету України та бюджету АР Крим;

г) усіх бюджетів країни та позабюджетних фондів.

5. За причинами виникнення бюджетний дефіцит поділяється на:

а) вимушений і свідомий;

б) стійкий і тимчасовий;

в) відкритий і прихований;

г) активний і пасивний.

6. Спеціальний фонд бюджету передбачає:

- а) загальний характер надходжень і витрат;
- б) цільовий характер надходжень і витрат;
- в) фінансування виключно бюджетного дефіциту;
- г) накопичення коштів для погашення зовнішніх кредитів.

7. Бюджетна система України – це:

- а) єдине систематизоване угруповання доходів і витрат;
- б) сукупність усіх бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устрою і регульована правовими нормами;
- в) документ, у якому визначено розподіл доходів та фінансування видатків бюджету;
- г) сукупність державного бюджету та бюджетів областей.

8. Регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання, звітування про виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства – це:

- а) бюджетна система;
- б) бюджетний устрій;
- в) бюджетний процес;
- г) міжбюджетні відносини.

9. Доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності – це:

- а) неподаткові надходження;
- б) податкові надходження;
- в) доходи від операцій з капіталом;
- г) трансферти.

10. Безоплатні та безповоротні платежі, отримані від інших бюджетів – це:

- а) податкові надходження;
- б) неподаткові надходження;
- в) міжбюджетні трансферти;
- г) доходи від операцій з капіталом.

11. Доходи від реалізації основного капіталу, державних запасів, землі та нематеріальних активів – це:

- а) міжбюджетні трансферти;
- б) податкові надходження;

- в) неподаткові надходження;
- г) доходи від операцій з капіталом.

12. Перевищення видатків бюджету над його доходами з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та повернення їх до бюджету – це:

- а) профіцит бюджету;
- б) дефіцит бюджету;
- в) кредитування бюджету;
- г) збалансований бюджет.

13. Джерелами фінансування дефіциту Державного бюджету є:

- а) внутрішні позики органів місцевої влади;
- б) внутрішні та зовнішні позики органів місцевого самоврядування;
- в) позики приватних осіб;
- г) державні зовнішні та внутрішні позики.

14. До податкових надходжень бюджету належать:

- а) податок на додану вартість (ПДВ), податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), акцизний податок;
- б) доходи від власності, штрафи, санкції;
- в) надходження від продажу основного капіталу, землі, нематеріальних активів;
- г) офіційні трансферти, доходи від урядів іноземних країн та міжнародних організацій.

15. Найбільшим за розміром джерелом формування дохідної частини бюджету є:

- а) акцизний податок;
- б) податок на доходи фізичних осіб (ПДФО);
- в) податок на додану вартість (ПДВ);
- г) податок на прибуток підприємства.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

- 1) Скласти глосарій із основних термінів теми.
- 2) Проаналізувати обсяг та структуру доходів та видатків Державного бюджету України за останні три роки, використовуючи дані Державного вебпорталу бюджету для громадян (<https://openbudget.gov.ua/>).
- 3) Проаналізувати структуру джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України за останні три роки, використовуючи дані Державного вебпорталу бюджету для громадян (<https://openbudget.gov.ua/>)

ТЕМА 9. ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМА

План

- 9.1. Поняття, необхідність та функції податків.
- 9.2. Елементи системи оподаткування та класифікація податків.
- 9.3. Пряме оподаткування.
- 9.4. Непряме оподаткування.
- 9.5. Податкова політика та податкова система України.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності та призначення податків, функцій податків;
- змістовності та складників податкової політики;
- сутності окремих понять і термінів, що визначають зміст податкових відносин: плата, податок, збір, відрахування і внески;
- змісту та особливостей елементів системи оподаткування й можливостей застосування їх до конкретних податків.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набутти вмінь:

- класифікувати податки та розуміти переваги, недоліки й особливості кожної їх групи;
- проводити порівняльний аналіз вітчизняної і зарубіжної практики функціонування податкових систем;
- визначати рівень податкового навантаження.

Понятійно-категорійний апарат теми

Податки загальнодержавні – податки, установлені органами законодавчої влади та обов’язкові для справляння на всій території держави.

Податки і збори місцеві – обов’язкові платежі юридичних осіб та громадян до місцевих бюджетів. Конкретні види податків для кожної адміністративної території, їх ставки, порядок сплати встановлюють і визначають органи місцевого самоврядування відповідно до переліку і в межах граничних розмірів, установлених органами законодавчої влади.

Податки непрямі – це податки, які встановлюються в цінах товарів та послуг і сплачуються за рахунок цінової надбавки, а їх розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів.

Податки прямі – це податки, які встановлюються безпосередньо щодо платників і сплачуються за рахунок їхніх доходів, а сума податку безпосередньо залежить від розмірів об’єкта оподаткування.

Податкова політика – державна політика оподаткування юридичних і фізичних осіб, мета якої – формування бюджетних доходів за одночасного регулювання

ділової активності підприємця. Реалізується через систему податків, податкових ставок і податкових пільг.

Податкова система – сукупність урегульованих правовими нормами загальнодержавних і місцевих податків, зборів та інших обов’язкових платежів до бюджетів усіх рівнів, а також форми та методи побудови самої системи.

Податкові відносини – відносини, які складаються в держави з юридичними і фізичними особами з приводу примусового вилучення частини створеної вартості і формування фонду фінансових ресурсів держави. Податкові відносини характеризують економічну сутність податків як фінансової категорії.

Система оподаткування – система установа і справляння податків. Характеризується такими елементами: платник, об’єкт оподаткування, податкова ставка, одиниця оподаткування тощо та механізмом обчислення і сплати податків.

Ставка податку – розмір податку на одиницю оподаткування. Може бути твердою і відсотковою.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення податків.
2. Сформулюйте основні відмінності податків як економічної категорії.
3. За якими ознаками класифікуються податки?
4. Дайте визначення податкової системи.
5. Чим прямі податки відрізняються від непрямих?
6. Які категорії товарів зазвичай у світовій практиці є підакцизними і які об’єкти є підакцизними в Україні?
7. До якої групи податків належить ПДВ?
8. Що являє собою податковий кредит?
9. Хто виступає платником податку на прибуток?
10. Податок на доходи фізичних осіб в Україні.

Питання для самостійного опрацювання

1. Які елементи оподаткування визначені Податковим кодексом?
2. Що таке адміністрування податків, зборів, митних платежів?
3. Хто такий податковий агент і чим він відрізняється від представника платника податків?
4. Хто належить до платників податків? Чи можуть платники податків платити кілька податків і зборів?
5. Що являють собою державні податкові інспекції і які вони мають права?
6. Що таке ставка податку і які види ставок податків наведені в Податковому кодексі?
7. Які види податків і зборів установлені в Україні? Перелічіть загальнодержавні та місцеві податки і збори.

Теми науково-дослідних робіт

1. Податки як інструмент вирішення питань післявоєнного відновлення України.
2. Податки на майно в Україні і світі.
3. Походження та розвиток податку на додану вартість.
4. Види пасивних доходів фізичних осіб та особливості їх оподаткування в Україні.
5. Сформулюйте пропозиції щодо підвищення ролі податків у формуванні доходів бюджету Вінницької міської територіальної громади.

Тестові завдання

1. Які податки називаються непрямими?

- а) податки, які безпосередньо встановлюються тим, хто їх сплачує і які розраховуються та сплачуються з доходів самих платників;
- б) податки, які сплачуються покупцями в цінах на товари та послуги, а перераховуються до бюджету продавцями відповідних товарів і послуг;
- в) податки, які встановлюються на загальнодержавному рівні;
- г) податки, які сплачуються за майно, що знаходиться в розпорядженні платника.

2. Які податки називаються прямими?

- а) податки, які встановлюються на майно і доходи безпосередньо тим, хто їх сплачує та які сплачуються платниками з власних доходів;
- б) податки, які сплачуються покупцями в цінах на товари та послуги, а перераховуються до бюджету продавцями відповідних товарів і послуг;
- в) податки, які встановлюються на загальнодержавному рівні;
- в) податки, які сплачуються з операцій реалізації рухомого і нерухомого майна.

3. Які ставки податків встановлюються у процентах до бази оподаткування?

- а) специфічні;
- б) змішані;
- в) пропорційні;
- г) адвалорні.

4. Знайдіть правильне визначення поняття «податкова система»:

- а) сукупність податків і платежів, які встановлює держава;
- б) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів;
- в) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що справляються у встановленому законом порядку;

г) сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів, які сплачуються платниками у встановленому порядку та механізмі їх сплати.

5. Залежно від рівня державного управління податки поділяються на:

- а) загальнодержавні, місцеві;
- б) прямі, непрямі;
- в) систематичні, разові.
- г) прогресивні, регресні, пропорційні.

6. Як класифікуються податки за формою оподаткування?

- а) прямі, непрямі;
- б) загальнодержавні, місцеві;
- в) розкладні, окладні;
- г) прогресивні, регресні, пропорційні.

7. Податок на майно в Україні складається з:

- а) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; плати за землю; податку на рухоме майно;
- б) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; плати за землю; транспортного податку;
- в) податку на рухоме майно; плати за землю; транспортного податку;
- г) податку на майно; податку за землю; податку на доходи фізичних осіб.

8. У чому полягає сутність податку на додану вартість (ПДВ)?

- а) ПДВ – це податок, який нараховується на прибуток підприємств;
- б) ПДВ – це податок, який нараховується у вигляді надбавки до ціни товарів та послуг, що продаються;
- в) ПДВ – це податок, який нараховується з доходів покупців товарів і послуг;
- г) ПДВ – це податок, який нараховується у вигляді надбавки до ціни окремих видів товарів.

9. Як визначається сума податку на додану вартість (ПДВ), що підлягає сплаті до Державного бюджету?

- а) негативне значення різниці між сумою податкового зобов'язання звітного періоду та сумою податкового кредиту такого звітного періоду;
- б) як сума податкового кредиту звітного періоду;
- в) як сума податкового кредиту звітного періоду, зменшеного на суму податкового зобов'язання такого звітного періоду;
- г) позитивне значення різниці між сумою податкового зобов'язання звітного періоду та сумою податкового кредиту такого звітного періоду.

10. До підакцизних товарів в Україні НЕ належать:

- а) спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;
- б) дорогоцінні метали та ювелірні вироби з них;
- в) тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;
- г) електрична енергія.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

- 1) Скласти схему «Хронологія становлення податкової системи України».
- 2) Порівняти склад податкової системи України та однієї з зарубіжних країн.
- 3) Визначити податкове навантаження на економіку (податковий коефіцієнт)

за даними таблиці та проаналізувати динаміку і причини зміни податкового коефіцієнта (за останні 5 років).

Таблиця для розрахунку й аналізу

Рік	ВВП, млн грн	Доходи Зведеного бюджету України, млн грн	Податкові надходження Зведеного бюджету України, млн грн	Податкове навантаження на економіку (податковий коефіцієнт)
2018				
2019				
2020				
2021				
2022				

4) Підприємство реалізує лікарські препарати для населення. У березні виручка від реалізації ліків становила 230 000 грн. У цьому ж місяці підприємство закупило партію ліків для продажу на суму 144 200 грн. Розрахувати платежі до бюджету з ПДВ за березень поточного року.

5) Петренко отримав у супермаркеті чек за покупки, в якому наявні позиції: ковбаса українська – 210 грн, сир твердий – 328 грн, сметана – 42 грн, банани – 56 грн, вино (одна пляшка 1 л) – 95 грн, горілка (одна пляшка 0,5 л, 40 %) – 140 грн. Розрахувати: суму ПДВ та суму акцизного податку, які будуть вказані у чеку.

ТЕМА 10. СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВИЙ РИНОК. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

План

- 10.1. Поняття, економічна необхідність і роль страхування в ринковій економіці.
- 10.2. Основні страхові терміни та принципи страхування.
- 10.3. Класифікація страхування.
- 10.4. Страховий ринок: поняття, структура, державний нагляд за діяльністю учасників ринку.
- 10.5. Необхідність, зміст і класифікація позабюджетних цільових фондів.
- 10.6. Історія виникнення та розвиток соціальних позабюджетних фондів.
- 10.7. Загальна характеристика соціальних позабюджетних фондів.
- 10.8. Реформування пенсійного забезпечення в Україні.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- економічної природи страхування, його функцій, принципів, місця і ролі у сучасних умовах розвитку економіки;
- організаційної структури страхового ринку та його функцій;
- основ побудови системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України;
- організації функціонування органів управління державними цільовими фондами страхового захисту.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- аналізувати сучасний стан страхування в Україні;
- узагальнювати тенденції і закономірності розвитку вітчизняного та світового страхових ринків;
- визначати тенденції розвитку соціального страхування в Україні;
- формувати цілісне бачення організаційної структури соціального страхування;
- орієнтуватися в особливостях діяльності соціальних фондів.

Понятійно-категорійний апарат теми

Страхування являє собою відносини щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються із страхових внесків, що сплачуються ними (страхових премій).

Майнове страхування – галузь страхування, у якій об'єктом страхових відносин виступають матеріальні цінності, а також майнові права. Призначення майнового страхування – відшкодування збитків, які виникли внаслідок страхового випадку.

Особисте страхування – галузь страхування, у якій об'єктом страхових відносин виступають життя, здоров'я, працездатність людини, а також форма організації заощаджень до певного віку, встановленого строку або на певні цілі.

Страхування відповідальності – галузь страхування, у якій об'єктом страхових відносин виступають майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяних ним збитків (шкоди) особи або майну фізичної особи (громадянина).

Страхова послуга – вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування.

Страховий ринок – система відносин, що становить сферу діяльності страховиків та перестраховиків у відповідній країні, групі країн та в міжнародному масштабі з надання відповідних страхових послуг страхувальникам.

Перестраховування – повне або часткове розміщення серед інших страховиків страхового ризику, що покривається цим страховиком, в обмін на передачу їм страхової премії. Договір між сторонами називається договором перестраховування.

Страховий брокер – фізична особа-підприємець, юридична особа або постійне представництво страхового брокера-нерезидента, що діють від свого імені та в інтересах клієнта і за винагороду здійснюють діяльність із надання посередницьких послуг у страхуванні на підставі договору.

Страховий агент – фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, яка здійснює діяльність із реалізації страхових продуктів від імені та в інтересах страховика за винагороду за реалізацію страхових продуктів на підставі договору зі страховиком.

Пенсійний фонд – фонд, створюваний приватними та/або державними компаніями, підприємствами для виплати пенсій та допомоги особам, які вносять пенсійні внески. Вільні кошти пенсійних фондів можуть інвестуватися у фінансові активи, що дають доходи.

Фонд соціального страхування – державний позабюджетний фонд, що акумулює кошти на соціального страхування громадян.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою страхування як економічна категорія?
2. Назвіть функції страхування.
3. Які виділяють форми страхування?
4. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
5. Що таке страховий ринок і на яких принципах базується його функціонування?
6. Страховий випадок у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.
7. Страхування відповідальності.

8. Що являє собою єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та як визначається його розмір?
9. Як розподіляється єдиний соціальний внесок?
10. Що слугує базою для нарахування єдиного соціального внеску?

Питання для самостійного опрацювання

1. Роль і значення страхування у фінансовій системі країни.
2. Становлення і розвиток системи страхування в Україні.
5. Як забезпечується державне регулювання страхового ринку в Україні?
6. Джерела формування страхових ресурсів страховиків.
7. Роль посередників на страховому ринку.

Теми науково-дослідних робіт

1. Визначте особливості функціонування соціального страхування в Україні і світі.
2. Необхідність і можливість запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування.
3. Визначте тенденції розвитку національного та світового страхового ринків.
4. Об'єктивна необхідність і роль майнового страхування.
5. Страхування фінансових і кредитних ризиків.

Тестові завдання

1. Страхування – це:

- а) вид суспільно-політичних відносин між державою і громадянами;
- б) вид майнових відносин між страховиком і страхувальником;
- в) грошові відносини між учасниками страхування з оплати страхових внесків і формування страхових фондів;
- г) вид цивільно-правових відносин між страховиком і страхувальником у зв'язку з відшкодуванням збитків юридичним або фізичним особам зі страхових фондів, які формуються зі страхових внесків.

2. Франшиза – це:

- а) форма договору страхування;
- б) одна з систем страхового забезпечення;
- в) частка збитку, що не відшкодовується страховиком;
- г) страховий тариф.

3. Страхувальник – це:

- а) фізична особа, що має право укласти договір страхування;
- б) юридична особа, яка згідно з договором страхування зобов'язана відшкодувати збитки потерпілим;
- в) юридична особа та дієздатний громадянин, що уклав договір страхування;
- г) особа, що представляє інтереси страховика у вирішенні та врегулюванні заявлених претензій страхувальника, пов'язаних зі страховим випадком.

4. *Грошова сума, у межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний здійснити виплату у разі настання страхового випадку – це:*

- а) страховий тариф;
- б) страхова премія;
- в) страхове відшкодування;
- г) страхова сума.

5. *Галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхування є майнові інтереси, що пов'язані з життям, здоров'ям і працездатністю страхувальника або застрахованої особи – це:*

- а) майнове страхування;
- б) страхування відповідальності;
- в) особисте страхування;
- г) страхування життя.

6. *Формування та ведення Державного реєстру соціального страхування здійснює:*

- а) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- б) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
- г) Пенсійний фонд.

7. *Система прав, зобов'язань, гарантій, яка передбачає надання страхового захисту, називається:*

- а) обов'язкове державне соціальне страхування;
- б) страховий акт;
- в) страховий випадок;
- г) страховий ризик.

8. Які ставки нарахування єдиного соціального внеску (ЄСВ) діють в Україні з 2016 р.?

- а) 36,76 % – 49,70 %;
- б) 22 %; 8,41 %;
- в) 36,76 % – 49,70 % від фонду заробітної плати та 3,6 % від зарплати працівників;
- г) 22 %.

9. Вкажіть рівні пенсійного страхування відповідно до законів України:

- а) солідарна і накопичувальна система;
- б) солідарна система і система недержавного пенсійного забезпечення;
- в) накопичувальна система і система недержавного пенсійного забезпечення;
- г) солідарна система, накопичувальна система і система недержавного пенсійного забезпечення.

10. Платниками Єдиного страхового внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування є:

- а) роботодавці;
- б) наймані працівники;
- в) пенсіонери;
- г) роботодавці та наймані працівники.

11. Із коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються пенсійні виплати:

- а) пенсія за віком, пенсія сироти, пенсія за вислугою, пенсія у зв'язку з втратою годувальника;
- б) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання, пенсія у зв'язку з втратою годувальника, пенсія за віком;
- в) пенсія у зв'язку з втратою годувальника, пенсія сироти, пенсія за вислугою.

12. Застрахованим у загальнообов'язковому соціальному страхуванні може бути:

- а) тільки юридична особа;
- б) тільки фізична особа;
- в) як фізична, так і юридична особа.

13. Система прав, зобов'язань, гарантій, яка передбачає надання страхового захисту, називається:

- а) обов'язкове державне соціальне страхування;
- б) страховий акт;

- в) страховий випадок;
- г) страховий ринок.

14. За рівнями управління виділяють позабюджетні цільові фонди:

- а) пенсійні, медичного страхування, на випадок безробіття;
- б) соціальні позабюджетні фонди та інші;
- в) загальнонаціональні, регіональні, місцеві;
- г) у формі бюджету і у формі спеціальних рахунків.

15. Максимальна база нарахування єдиного соціального внеску (ЄСВ):

- а) 15 розмірів прожиткового мінімуму;
- б) 15 розмірів середньої заробітної плати;
- в) 15 розмірів мінімальної заробітної плати;
- г) 10 розмірів середньої заробітної плати.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

- 1) Проаналізувати рівень розвитку страхового ринку в Україні.
- 2) Проаналізувати фінансовий стан страхових компаній України за останні 3 роки (за вибором здобувача). Зробити висновки.
- 3) Проаналізувати співвідношення обсягів обов'язкового й добровільного страхування в Україні. Виділити найбільш популярні види обов'язкового та добровільного страхування. Зробити висновки.

ТЕМА 11. ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

План

- 11.1. Поняття фінансів підприємств. Організація фінансових відносин підприємств.
- 11.2. Методи організації фінансової діяльності підприємств.
- 11.3. Фінансові ресурси підприємств.
- 11.4. Економічна сутність прибутку. Розподіл та використання прибутку на підприємстві.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності фінансів підприємств;
- методів організації фінансової діяльності підприємств;
- моделі фінансової діяльності підприємства;
- сутності поняття «фінансові ресурси підприємств»;
- особливостей розподілу та використання прибутку на підприємстві.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вмінь:

- розуміти особливості організації фінансових відносин на підприємстві;
- знати передумови ефективного функціонування фінансів підприємств;
- пояснювати складники фінансових ресурсів підприємств;
- характеризувати економічну сутність прибутку.

Понятійно-категорійний апарат теми

Амортизаційні відрахування – метод поступового перенесення на собівартість продукції вартості основних засобів (а також нематеріальних активів), які використовуються для її виробництва.

Баланс – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображує на певну дату власний капітал підприємства, його зобов'язання та активи, куди ці фінансові ресурси вкладені.

Баланс доходів і видатків (фінансовий план) – система фінансових показників, що характеризує основні пропорції формування і використання фінансових ресурсів за певний період.

Витрати виробництва – сукупні витрати підприємства, які складають собівартість продукції. Витрати обігу – сукупні витрати підприємств, пов'язані з виконанням їх функцій з реалізації (продажу) продукції.

Власний капітал – залучені підприємством на засадах, визначених законодавством, і накопичені в процесі господарської діяльності фінансові ресурси у вигляді грошових коштів або вкладень у майно (основні засоби, оборотні засоби, цінні папери та інше майно), яке є власністю підприємства або закріплене за ним на праві повного господарського відання.

Збитки – зменшення матеріальних і фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів у результаті перевищення видатків над надходженням, виражене в грошовій формі.

Ліквідність підприємства – здатність підприємства розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші.

Неплатоспроможність – фінансовий стан підприємства, фірми, за якого вони неспроможні своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання і сплатувати борги внаслідок нераціонального використання фінансових ресурсів.

Прибуток (1 – показник фінансової діяльності підприємства) – кінцевий фінансовий результат. Прибуток складається з фінансового результату від реалізації продукції (робіт, послуг), повних засобів, нематеріальних активів та іншого майна підприємства і доходів від позареалізаційних операцій, зменшених на суму витрат по цих операціях.

Прибуток (2 – об'єкт оподаткування) – сума валового доходу підприємства за певний період, зменшена на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань за той самий період.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, фінансові результати діяльності, рух власного капіталу підприємства і рух грошових коштів. В Україні регламентується національними стандартами бухгалтерського обліку П(С)БО 1, 2, 3, 4 та 5.

Фінансова інвестиція – актив, який утримується підприємством з метою одержання прибутку (вкладення капіталу в акції, облігації, спільні підприємства).

Фінансові ресурси підприємства – сукупність фондів, коштів, які створюються в процесі виробничо-господарської діяльності (статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал, прибуток, а також позикові кошти – кредити банків тощо).

Фінанси підприємств – сукупність економічних відносин, що виникають у реальному грошовому обігу з приводу формування, розподілу й використання фінансових ресурсів.

Запитання для самоперевірки

1. Що таке фінанси підприємств?
2. Охарактеризуйте функції фінансів підприємств?
3. Назвіть види організаційно-правових форм господарювання підприємницьких структур?
4. Поясніть поняття фінансових ресурсів підприємницьких структур?
5. Перелічіть джерела формування фінансових ресурсів підприємств.
6. У чому полягають сутність і принципи комерційного розрахунку?
7. Поясніть, у чому полягає економічна сутність прибутку?
8. Поясніть, як формуються фінансові результати діяльності підприємств.
9. Охарактеризуйте механізм розподілу та використання прибутку підприємств.
10. Що являє собою нерозподілений прибуток?

Тестові завдання

1. Яку основну ставку оподаткування прибутку підприємств встановлено в Україні (%)?

- а) 10;
- б) 15;
- в) 17;
- г) 18.

2. Суб'єкти якого добровільного об'єднання підприємств та організацій втрачають юридичну та господарську самостійність?

- а) асоціації;
- б) концерну;
- в) консорціуму;
- г) правильної відповіді немає.

Теми науково-дослідних робіт

1. Діагностика фінансового стану та методи фінансового оздоровлення підприємств.
2. Роль і місце прибутку в економіці підприємства.

Питання для самостійного опрацювання

1. Кошторисне фінансування бюджетних установ.
2. Особливості організації фінансів підприємств різних організаційно-правових форм господарювання.
3. Основні фактори розвитку кризових ситуацій на підприємстві.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

1) Проаналізувати позитивні та негативні фактори, що впливають на формування фінансових результатів діяльності підприємства.

2) Визначити фінансовий результат від звичайної операційної діяльності підприємства, скориставшись такими даними: 1) обсяг реалізованої продукції за повною собівартістю – 17 200 грн; 2) рентабельність реалізованої товарної продукції – 25 %; 3) обсяг іншої реалізації – 2 200 грн; 4) собівартість іншої реалізації – 1 500 грн; 5) сума штрафів, одержаних підприємством – 700 грн; 6) сума штрафів, сплачених підприємством – 500 грн.

3) Визначити доходи підприємства від фінансової діяльності, якщо: 1) підприємство планує придбати у травні акції на суму 8 000 грн; по цих акціях очікується виплата дивідендів у розмірі 50 % річних; 2) підприємство планує вкласти на депозит тимчасово вільні кошти в розмірі 600 тис. грн на 12 місяців під 48 % річних; 3) надходження від здачі в оренду майна 5 000 грн.

ТЕМА 12. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

План

- 12.1. Поняття, складники та принципи організації місцевих фінансів.
- 12.2. Нормативно-правове забезпечення місцевих фінансів.
- 12.3. Роль місцевих фінансів у розвитку соціально-економічної інфраструктури.

Якісне засвоєння здобувачем теми обумовлює знання:

- сутності, принципів та засад організації місцевих фінансів;
- функцій місцевих фінансів та їх ролі в економічній системі держави.

За результатами вивчення теми здобувач повинен набути вміння аналізувати нормативно-правове забезпечення місцевих фінансів.

Понятійно-категорійний апарат теми

Комунальний кредит – сукупність економічних відносин між органами місцевого самоврядування, з одного боку, та фізичними і юридичними особами, з іншого, за яких місцеве самоврядування виступає найчастіше як позичальник, рідше – кредитор.

Місцевий бюджет – бюджет адміністративно-територіальної одиниці – області, району, міста, селища, села, затверджений відповідною радою. Місцевий бюджет області об'єднує обласний бюджет, бюджет районів і міст обласного підпорядкування.

Місцеве господарство – підприємства (об'єднання), організації, установи, об'єкти виробничої та соціальної інфраструктури, які є комунальною власністю відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Місцеві позики – це операції з отримання до міських бюджетів кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування цих бюджетів.

Місцеві фінанси – це система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих.

Територіальна громада – спільнота мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ і міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, в межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Запитання для самоперевірки

1. Чому місцеві фінанси є частиною загальнодержавних фінансів?
2. Які об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів?
3. Назвіть чинники, що зумовлюють необхідність місцевих фінансів.
4. Охарактеризувати поняття фінансової політики і роль місцевих органів влади в її реалізації.

5. Що таке «комунальний кредит»?
6. У чому полягає принцип гласності діяльності державної і місцевої влади?
7. Назвіть основні функції місцевих фінансів.
8. Що є найпоширенішою формою залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування?
9. У чому полягає територіально-орієнтований підхід у регіональному розвитку?
10. Яку роль відіграють місцеві фінанси в соціально-економічних процесах?

Питання для самостійного опрацювання

1. Діагностика стану місцевих бюджетів в Україні.

Теми науково-дослідних робіт

1. Механізм формування та виконання місцевих бюджетів.
2. Місцеві фінанси і проблеми їх розвитку в Україні.
3. Розвиток механізму формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Тестові завдання

1. Місцеві фінанси – це:

- а) система формування, розподілу й використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань – власних і делегованих;
- б) план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються відповідно органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;
- в) сукупність грошових відносин, у процесі яких здійснюється формування та використання фондів грошових ресурсів, метою яких є відшкодування витрат, що пов'язані з процесом виробництва та здійсненням державою своїх функцій;
- г) економічний простір, на якому формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, що пов'язані з процесами купівлі / продажу фінансових ресурсів та фінансових фондів, що знаходять своє відображення в цінних паперах.

2. Система заходів, які здійснює центральна влада задля управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу й використання фінансових ресурсів у регіонах та інших адміністративно-територіальних одиницях, – це:

- а) система державного управління економікою;
- б) політика регіонального розвитку;
- в) державна регіональна політика;
- г) державна фінансова політика у сфері місцевих фінансів.

3. НЕ є об'єктом державної регіональної політики:

- а) територія держави;
- б) визначені законодавством регіони держави;
- в) макрорегіони;
- г) правильної відповіді немає.

4. До принципів державної регіональної політики НЕ належать:

- а) конституційність та законність;
- б) єдність;
- в) централізація;
- г) партнерство.

5. Мета державної політики у сфері місцевих фінансів – це:

- а) найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу держави та суб'єктів господарювання;
- б) найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу регіонів через оптимальне поєднання інтересів держави і кожної території регіону;
- в) забезпечення використання ресурсного потенціалу кожної території регіону як відокремленої закритої системи;
- г) найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу держави та суб'єктів господарювання, найповніше забезпечення використання ресурсного потенціалу регіонів через оптимальне поєднання інтересів держави і кожної території регіону.

6. Система принципів і процедур організації різноманітних видів фінансової діяльності на місцевому чи регіональному рівні з боку органів місцевої влади задля досягнення цілей та завдань, на розв'язання яких спрямовуються відповідні фінансові ресурси, – це:

- а) державна фінансова політика у сфері місцевих фінансів;
- б) фінансова політика органів місцевого самоврядування;
- в) інноваційна політика органів місцевого самоврядування;
- г) податкова політика органів місцевого самоврядування.

7. Вчення про місцеві фінанси виокремилось у самостійну галузь знань:

- а) у XVIII ст.;
- б) у другій половині XIX ст.;
- в) у першій половині XX ст.;
- г) у XIX ст.

8. Що є синонімом поняття «місцеві фінанси»?

- а) фінанси місцевих органів влади;
- б) муніципальні фінанси;
- в) фінанси територіальної громади;
- г) фінанси місцевих органів влади, муніципальні фінанси, фінанси територіальної громади.

9. Необхідною умовою існування місцевих фінансів є:

- а) функціонування інституту місцевого самоврядування;
- б) виникнення державних фінансів;
- в) прийняття Конституції;
- г) функціонування інституту місцевого самоврядування, виникнення державних фінансів, прийняття Конституції.

10. Розподільна функція місцевих фінансів – це:

- а) розподіл вартості ВВП на конкретні види грошових коштів, які направляються на задоволення потреб регіонів у соціально-економічному розвитку;
- б) створення таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень місцевих податків і зборів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження;
- в) контроль за дотриманням вартісних і натуральних пропорцій у розвитку регіону загалом і в окремих його адміністративно-територіальних одиницях, підприємствах сфери матеріального виробництва та закладів соціально-культурної сфери;
- г) розподіл вартості ВВП на конкретні види грошових коштів, які направляються на задоволення потреб регіонів у соціально-економічному розвитку, створення таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими у збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень місцевих податків і зборів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження.

Практичні завдання

1. Виконати завдання.

- 1) Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які регламентують сферу фінансових відносин на місцевому рівні та обумовлюють основні напрями і завдання місцевих органів влади в реалізації державної фінансової політики.
- 2) Визначити проблеми функціонування фінансового механізму на місцевому рівні та можливі шляхи їх вирішення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

Базова література

1. Волкова В. В., Волкова Н. І. Гроші і кредит: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.
2. Грушко В. І., Наконечна О. С., Чумаченко О. Г. Фінанси: підручник. Київ: 2019, 660 с.
3. Гроші і кредит: навч. посіб. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 332 с.
4. Курило О. Б., Бондаренко Л. П., Вівчар О. Й., Чубка О. М. Фінанси підприємств: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 340 с.
5. Фінанси, гроші та кредит: навч. посіб. / М. П. Політило, І. Б. Хома, О. М. Чубка, Н. Б. Ярошевич, А. І. Якиміва. Львів: Новий Світ 2000. 2022. 234 с.
6. Щетинін А. І. Гроші та кредит: навч. посіб. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. 163 с.
7. Ярошевич Н. Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: «Новий Світ 2000», 2023. 414 с.

Допоміжна література

1. Волкова В. В., Волкова Н. І. Конкурентоздатний потенціал банків: сутність та оцінка. *European Journal of Economics and Management*. 2020. Volume 6, issue 1. Чехія. С. 122–129.
2. Горбач Л. М., Плотніков О. В. Міжнародні фінанси: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 528 с.
3. Заволок Ю. М., Єфременко А. Г., Малащенко Ю. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 102–106.
4. Козлов В. П. Особливості розвитку державно-приватного партнерства в Україні. *Ефективна економіка*: електронне наукове видання. Випуск 8. Дніпро, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2018. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/44.pdf
5. Мицак О. В., Андрейків Т. Я., Чуй І. Р. Міжнародні фінанси: навч. посіб. Львів: Вид-во ЛТЕУ, 2020. 171 с.
6. Податкова система: навч. посіб. / І. С. Волохова, О. Ю. Дубовик, М. О. Слатвінська та ін.; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.

7. Улянич Ю. В., Бутко Н. В. Візуалізація процесів страхування. Гармонійний розвиток економіки України в умовах трансформаційних перетворень: колективна монографія / під ред. О. О. Непочатенко. Умань. Видавець «Сочінський М. М.». 2021. С. 79–86.

8. Battilossi S. Handbook of the History of Money and Currency. Singapore: Springer Nature Singapore PteLtd. 2020. 1094 p.

9. Чернишова О., Чорновол А., Мирончук В. Функціонування фінансового сектору в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-49.

10. Стан фінансового сектору України та заходів НБУ з підтримки його безперебійного функціонування в умовах воєнного стану. *Національний банк України*. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperebiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
2. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
3. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
4. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua>
6. Незалежна асоціація банків України. Офіційний сайт. URL: <http://www.nabu.com.ua/ukr>
7. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Офіційний сайт. URL: <http://rurik.com.ua/>
8. Український банківський портал. URL: <http://banker.ua>
9. Портал банківської аналітики. URL: <http://www.prostobankir.com.ua>

Навчальне видання

Козлов Вадим Петрович
Волкова Валерія Валеріївна

Методичні рекомендації
для самостійної роботи здобувачів вищої освіти
з дисципліни
«ФІНАНСИ. ГРОШІ І КРЕДИТ»

Редактор О. А. Солдатова
Технічний редактор Т. О. Важеніна-Гопрак

Підписано до друку 15.12.2023
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 4,88.
Тираж 30. Зам. 101.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21
Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018